DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
DUMLUPINAR UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES
E-ISSN: 2587-005X https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe
Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 88, 421-443; 2026
DOI: 10.51290/dpusbe.1815089

Araştırma Makalesi / Research Article

CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEMENİN KADIN YOKSULLUĞUNA ETKİSİ: KANADA ÖRNEĞİ

Merve YOLAL[1]

Öz
Bu çalışma, yoksullukla mücadelede cinsiyete duyarlı bütçelemenin dönüştürücü etkisini Kanada örneği üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Yoksulluk kavramı yalnızca gelir yoksunluğuyla açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir olgu olup, toplumsal cinsiyet ilişkileri hem yoksulluğun nedenleri arasında yer almakta hem de yoksulluk sürecinin sonuçlarını derinleştirmektedir. Kadınların yoksulluk deneyimleri ise özellikle bakım emeğinin görünmezliği, işgücü piyasasındaki eşitsizlikler ve sosyal güvenlik mekanizmalarına sınırlı erişim nedeniyle erkeklerden farklılaşmaktadır. Bu bağlamda, kamu maliyesi araçlarının ve özellikle bütçeleme süreçlerinin cinsiyet perspektifiyle yeniden tasarlanması sosyal adaletin inşasında stratejik bir önem taşımaktadır. Cinsiyete duyarlı bütçelemeyi Kanada uygulaması üzerinden ele alan bu çalışma, kamu politikalarında toplumsal cinsiyet perspektifinin kurumsallaştırılmasının kadınların yaşam fırsatlarını genişleten somut çıktılar ürettiğini ortaya koymaktadır. İncelenen model, kadınların ekonomik kaynaklara erişimini güçlendiren, kamusal hizmetlere katılımını artıran ve sosyal koruma mekanizmalarını daha kapsayıcı bir çerçeveye taşıyan bütüncül bir yönetişim yaklaşımı sunmaktadır. Kanada deneyiminden elde edilen nitel bulgular, cinsiyete duyarlı bütçelemenin yalnızca eşitlik odaklı normatif bir tutumdan ibaret olmadığını; aynı zamanda kadınların toplumsal konumunu iyileştiren ve politika sonuçlarını dönüştüren etkili bir araç olduğunu göstermektedir.
Anahtar Kelimeler: Cinsiyete duyarlı bütçeleme, Yoksulluk, Cinsiyet eşitliği
Jel Kodu: H61, I32, J16

THE EFFECT OF GENDER-SENSITIVE BUDGETING ON WOMEN'S POVERTY: THE CASE OF CANADA

Abstract
This study aims to examine the transformative impact of gender-responsive budgeting in the fight against poverty, using the case of Canada as a reference point. Poverty is a multidimensional phenomenon that cannot be explained solely by income deprivation; gender relations both contribute to the causes of poverty and exacerbate its consequences. Women's experiences of poverty differ significantly from those of men, particularly due to the invisibility of care work, inequalities in the labor market, and limited access to social security mechanisms. In this context, the redesign of public finance instruments—especially budgeting processes—from a gender perspective holds strategic importance in the pursuit of social justice. This study, which examines gender-responsive budgeting through the Canadian case, demonstrates that institutionalizing a gender perspective in public policy processes generates tangible outcomes that expand women's life opportunities. The model under review offers a comprehensive governance approach that strengthens women's access to economic resources, enhances their participation in public services, and advances social protection mechanisms toward a more inclusive framework. The qualitative evidence derived from the Canadian experience indicates that gender-responsive budgeting is not merely a normatively driven commitment to equality; it also functions as an effective instrument that enhances women's social standing and transforms policy outcomes.
Keywords: Gender-responsive budgeting, Poverty, Gender equality
Jel Codes: H61, I32, J16

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Sigortacılık Bölümü, e-posta: merve.yolal@kilis.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-5980-5610
Başvuru Tarihi (Received): 01.11.2025 **Kabul Tarihi** (Accepted): 27.01.2026

Giriş

Yoksulluk yalnızca ekonomik kaynaklara erişim eksikliğiyle sınırlı olmayan, aynı zamanda sosyal, kültürel ve siyasal dışlanma biçimlerini de içeren çok boyutlu bir toplumsal sorundur. Bu durum, bireylerin yaşam kalitesini düşürmekte ve topluma tam katılımı engelleyen yapısal eşitsizlikleri de görünür kılmaktadır. Bu bağlamda yoksulluk, yalnızca gelir yetersizliğiyle açıklanamayacak kadar karmaşık bir olgu olup; bireylerin cinsiyeti, sınıfsal konumu, etnik kimliği, yaşı ve engellilik durumu gibi çeşitli sosyo-demografik değişkenlerle kesişmektedir (Ak, 2016, s. 297-298). Toplumsal cinsiyet bu kesişimlerin başında gelmekte, kadınlar ise yapısal eşitsizliklerin merkezinde yer alan gruplardan biri olarak yoksulluğu daha derin ve çok yönlü biçimlerde deneyimlemektedir. Kadınların ekonomik hayata eşit koşullarda katılımını engelleyen pek çok yapısal unsur bulunmaktadır. Kadınların düşük ücretli ve güvencesiz işlerde yoğunlaşmaları, hane içi bakım sorumluluklarının büyük kısmını üstlenmeleri, sosyal güvenlik mekanizmalarından yeterince faydalanamamaları ve finansal hizmetlere erişimde yaşadıkları zorluklar bu engeller arasında öne çıkmaktadır. 2025 yılı itibarıyla küresel ölçekte 2,1 milyar erkeğe karşılık 1,4 milyar kadının istihdam edildiği görülmektedir. Bu durum, işgücü piyasasında her iki kadın çalışana karşılık yaklaşık üç erkek çalışanın bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca istihdam edilenler arasında kadınların ücret düzeyi, erkeklerin kazandığı her bir dolara karşılık ortalama 78 sent ile belirgin bir gelir eşitsizliğini yansıtmaktadır (International Labour Organization, 2025). Son otuz yıllık döneme bakıldığında ise, kadınlar ile erkekler arasındaki istihdam farkı yalnızca dört puanlık bir daralma göstermiştir. Bu sınırlı iyileşme en belirgin biçimde yüksek gelirli ülkeler ile alt-orta gelir grubundaki ülkelerde ortaya çıkmıştır. Mevcut yavaş ilerleme eğiliminin sürmesi halinde, küresel ölçekte istihdamda cinsiyet eşitliğine ulaşılmasının iki yüzyılı bulacağı tahmin edilmektedir (UN Women, 2025, s. 6)

Tüm bu veriler, kadınların ekonomik hayatta eşit koşullarda yer alamamasının bir sonucu olarak, kadın yoksulluğunun gitgide daha derin ve kalıcı hale geldiğini ortaya koymaktadır. Özellikle maliye politikalarının toplumsal cinsiyet farklılıklarını gözetmeden oluşturulması var olan eşitsizliklerin pekişmesine zemin hazırlamaktadır. Bu noktada, maliye politikalarının daha kapsayıcı ve adil hâle getirilmesi amacıyla geliştirilen cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten bir mali planlama aracı olarak öne çıkmaktadır. Cinsiyete duyarlı bütçeleme (gender-responsive budgeting) yaklaşımı kamu harcamalarının ve gelir politikalarının kadınlar ve erkekler üzerindeki farklı etkilerini göz önünde bulundurarak daha adil ve kapsayıcı bir mali yapı inşa etmeyi amaçlamaktadır. Cinsiyete duyarlı bütçeleme; kamu kaynaklarının tahsisini toplumsal cinsiyet eşitliği hedefleri doğrultusunda yeniden değerlendirerek, kaynakların kadınlar lehine daha etkin kullanılmasını mümkün kılmaktadır (Yakar Önal, 2021, s. 8). Dolayısıyla cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşma yolunda hükümetin daha geniş kapsamlı çabalarının bir parçası olarak cinsiyete duyarlı bütçeleme, bütçe karar alma sürecine cinsiyet hususlarını entegre etmek için kullanılabilen bir kamu mali yönetimi aracıdır. Cinsiyet bütçelemesi hükümetlerin politika tercihlerinin beklenen cinsiyet eşitliği sonuçlarını sistematik ve koordineli bir şekilde belirlemesine yardımcı olan bir dizi cinsiyet ana akımlaştırma tekniğinden biridir. Bu bağlamda cinsiyete duyarlı bütçeleme; mevcut bütçe tedbirlerinin veya yeni bütçe tekliflerinin değerlendirilmesi ve bunların cinsiyet eşitliği üzerindeki etkilerinin belirlenmesi yoluyla daha bilinçli karar almaya olanak sağlamaktadır (OECD, 2023a, s. 9).

Toplumsal cinsiyetin bütçeleme süreçlerine entegre edilmesi fikri, Birleşmiş Milletler ve kadın örgütlerinin öncülüğünde farklı ülkelere yayılmış ve çeşitli biçimlerde kurumsallaşmıştır. Bu yaklaşımın uluslararası düzeyde tanınmasını sağlayan en önemli dönüm noktalarından biri, 1995 yılında gerçekleştirilen Pekin Dünya Kadın Konferansı olmuştur. Konferans sonrasında birçok ülke ve yerel yönetim kamu kaynaklarının kadınlar ve erkekler üzerindeki farklı etkilerini değerlendirmek amacıyla bütçeleme süreçlerini yeniden tasarlamaya başlamış, böylece toplumsal cinsiyet perspektifinin mali planlamaya dahil edilmesi giderek yaygınlaşmıştır. Bu gelişmeler,

daha sonra Birleşmiş Milletler'in 2015 yılında ilan ettiği Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile kurumsal bir çerçeveye oturtulmuştur. Ülkelerin 2030 yılına kadar ulaşması gereken 17 hedef arasında yer alan 5. Hedef, cinsiyet eşitliğini ve kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesini öngörmektedir. Ayrıca bu hedef, cinsiyet eşitliği için kaynak tahsislerini izleme ve kamuoyuna açıklama sistemlerine sahip hükümetlerin oranını ölçen tek SDG göstergesiyle, toplumsal cinsiyetin bütçeleme süreçlerine entegrasyonunun küresel ölçekte izlenebilir hale gelmesini sağlamıştır (UN Women, 2024a). Böylece, Pekin Konferansı ile başlayan süreç Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi kapsamında daha somut ve hesap verebilir bir yapıya kavuşmuştur. Günümüzde cinsiyete duyarlı bütçeleme; toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için geliştirilen kapsamlı mali politika araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Cinsiyete duyarlı bütçelemenin önemine yönelik farkındalığın artmasıyla birlikte birçok ülkede cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik ilerlemeler kaydedilmiş olsa da kadınlar hâlen eğitim, kaliteli sağlık hizmetlerine erişim, ücretli istihdam olanakları ve siyasal katılım alanlarında erkeklere oranla eşit düzeyde temsil edilememektedir. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerde bu alanlardaki eşitsizlikler azalmakla birlikte, kadınların üretken ekonomik varlıkların sahipliği ve siyasal süreçlerde etkin biçimde yer alma düzeyleri açısından daha sınırlı ilerlemeler kaydedilmiştir (Stotsky, 2016, s. 3).

Kanada ise özellikle 2015 sonrası dönemde cinsiyet eşitliğini kamu politikalarının temel taşlarından biri haline getirmiş ve cinsiyete duyarlı bütçeleme ve kadın yoksulluğunu önlemeye yönelik uygulamalarıyla önde gelen ülkelerden biri olmuştur. Bu çalışma, yoksulluğun toplumsal cinsiyetle ilişkili dinamiklerini incelemeyi ve kamu maliyesi araçlarından biri olan bütçenin, kadın yoksulluğunu azaltmada dönüştürücü bir mekanizma olarak nasıl işlev görebileceğini Kanada örneği üzerinden ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde yoksulluk kavramı teorik bir çerçevede ele alınmakta ve yoksulluk türlerinden bahsedilmektedir. Ardından ikinci bölümde kadın yoksulluğu perspektifinden bir inceleme yapılmaktadır. Üçüncü bölümde cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı incelenmektedir. Son bölüme gelindiğinde ise ele alınan teorik yaklaşım Kanada örneği üzerinden değerlendirilmektedir. Çalışmadan elde edilen temel bulgular, Kanada hükümetinin toplumsal cinsiyet eşitliğini bütçeleme sürecinin merkezine yerleştirmesi sonucunda, kadınların sosyal refahını artıran programlara öncelik verilmesinin mümkün kıldığını ortaya koymaktadır. Özellikle eğitim, sosyal yardım ve bakım hizmetleri, işgücü piyasasına katılım için maddi desteklerin sağlanmasına yönelik kamu harcamalarının yapılması kadınların yoksulluk riskini azaltmada somut katkılar sunmaktadır.

1. Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi ve Yoksulluk Türleri

Yoksulluk tarih boyunca farklı toplumlarda çeşitli sebeplerle ortaya çıkmış ve toplumsal yapılarla şekillenmiştir. Örneğin, sanayi öncesi dönemlerde doğal afetler, kıtlıklar ve salgın hastalıklar ekonomik zorlukları derinleştirerek insanların temel ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırmıştır. Orta Çağ'daki yoksulluk ise toplumsal bir gerçeklik olarak görülmüş ve dini kurumlar aracılığıyla desteklenmiştir. Sanayileşmeyle birlikte kırsaldan kentlere göç eden kitleler düşük ücretli işler ve işsizlik gibi sorunlarla karşılaşarak yeni bir yoksulluk biçimiyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı gibi küresel ekonomik krizler yoksulluğun daha geniş kitleleri etkileyen bir olgu haline gelmesine neden olmuştur. Günümüzde ise ekonomik dalgalanmalar ve küreselleşme yoksulluğun yeni biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla yoksulluk yalnızca günümüzün veya az gelişmiş ülkelerin sorunu olmanın yanı sıra, kökleri yüzyıllar öncesine kadar uzanan, geniş kapsamlı ve çok yönlü bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır (Can, 2017, s. 1112).

Yoksulluk kavram olarak bireylerin yiyecek, giysi ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek maddi kaynaklara sahip olmaması durumuyla ilişkilendirilmekle birlikte, çok boyutlu ve karmaşık bir toplumsal soruna işaret etmektedir (Government of New Brunswick, 2025). Dünya Bankası yoksulluk kavramını çok yönlü bir perspektiften ele alarak; "*Yoksulluk açlıktır. Yoksulluk*

barınak eksikliğidir. Yoksulluk hasta olmak ve doktora gidememektir. Yoksulluk okula gidememek ve okuma bilmemektir. Yoksulluk işsiz kalmaktır, gelecekten korkmaktır, günü birlik yaşamaktır." şeklinde tanımlamaktadır (World Bank, 2005, s. 11). Dolayısıyla yoksulluk yalnızca maddi kaynakların yetersizliğiyle sınırlı bir durum olarak değerlendirilmemelidir. Yoksulluk; gelir eksikliği, barınma, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim gibi temel ihtiyaçların karşılanamamasının ötesinde; bireyin toplumsal dışlanma, fırsat eşitsizliği ve yaşam kalitesinde ciddi kayıplar yaşamasına neden olabilmektedir.

Yoksulluğun tanımı ve ölçüm yöntemleri ise ülkelerin sosyoekonomik yapıları, kalkınma düzeyleri ve politika önceliklerine bağlı olarak dünya genelinde önemli farklılıklar göstermektedir. Geleneksel yöntemlerde gelir temelli ölçütler öne çıkarken, günümüzde yoksulluk giderek çok boyutlu bir olgu olarak ele alındığı için bireylerin sağlık, eğitim, barınma ve yaşam standartları gibi temel haklara erişimi de yoksulluk ölçümlerinde değerlendirme kapsamına alınmaktadır. Yoksulluğun ölçülmesi için öncelikle hangi yoksulluk türü olduğu belirlenmelidir. Bu kapsamda yoksulluğa ilişkin dört temel tanımlamayı aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

- **Mutlak Yoksulluk:** Birey ya da hane halkının asgari yaşam koşullarını sürdürebilmesi için gerekli olan gelir ve harcama düzeyini ifade eder. Bu sınır, bireyin hayatta kalabilmesi için gereken minimum kalori ihtiyacını karşılayacak en düşük maliyetli gıda tüketimlerinin parasal değeri üzerinden hesaplanır. Bu gelir düzeyinin altında kalan bireyler ya da haneler mutlak yoksulluk içinde değerlendirilmektedir (Uçar, 2011, s. 9-10).
- **Göreli Yoksulluk:** Mutlak yoksulluktan farklı olarak bireylerin toplumsal refah düzeyine kıyasla gelir ve yaşam standartlarındaki farklılıkları inceleyen bir yaklaşımdır. Bu bağlamda, göreli yoksulluk yalnızca hayatta kalmaya yetecek kaynakların eksikliğiyle değil, aynı zamanda bireyin temel gereksinimlerini karşılayabilmesine rağmen toplumsal normlara uygun bir yaşam sürememesiyle ilgilidir. Gelir dağılımındaki adaletsizlikleri göz önünde bulunduran bu kavram, bir toplumun ya da ülkenin genel yaşam düzeyi ile toplumsal eşitsizliklerin analiz edilmesinde önemli bir göstergedir (Türk ve Ünlü, 2016, s. 93).
- **Gelir Yoksulluğu:** Birey ya da hane halkının temel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamlarını sürdürebilmek ya da asgari yaşam standardını sağlayabilmek için gerekli olan gelir düzeyine ulaşamaması durumudur. Bu kavram, aynı zamanda bireylerin ve hane halklarının yeterli gelir elde edememeleri nedeniyle ekonomik olarak toplumda geçerli tüketim düzeyine erişememelerini, yani satın alma gücünden mahrum kalmalarını ifade etmektedir (İncedal, 2013, s. 22).
- **İnsani Yoksulluk:** Gelir düzeyine odaklanan yaklaşımların ötesine geçerek, bireylerin temel yaşam standartlarını sürdürebilmek adına ihtiyaç duyduğu fırsatlara ve seçimlere erişim eksikliğini ifade eder. Başka bir deyişle bu kavram, gelir yoksulluğunun ötesinde bireylerin eğitim, sağlık, barınma gibi temel insanî gereksinimlere erişememesi durumunu kapsamaktadır (Aksan, 2012, s. 13).

Yoksulluğun tanımlanma biçimlerine bağlı olarak, bu olgunun ölçüm yöntemleri de çeşitlilik göstermektedir. Bu yöntemlerin büyük çoğunluğunda bireyleri yoksul olanlarla olmayanlar arasında sınıflandırabilmek amacıyla belirli kriterlere dayanan bir "yoksulluk sınırı" belirlenmektedir. Yoksulluk sınırı toplumun genel koşulları doğrultusunda oluşturulan normatif ölçütlere göre şekillenen bir eşik değer olup, bu eşik değerin altında kalan bireyler ya da hane halkları yoksul olarak nitelendirilmektedir (Koç, 2018, s. 20). Bu nedenle, ulusal yoksulluk sınırları ülkelerin yaşam maliyetleri, gelir düzeyleri ve sosyal refah yapıları dikkate alınarak belirlenen ve yoksulluk tahminlerinde yerel bağlamı yansıtan ölçütlerdir. Genellikle bir ülkenin ulusal yoksulluk sınırı, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli asgari gelir düzeyini ifade eden parasal bir eşik olarak tanımlanır. Ulusal yoksulluk sınırı aynı zamanda yoksulluğun her türlüsüne son vermeyi amaçlayan "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 1" için temel bir göstergedir (WorldBank, 2025a).

Uluslararası yoksulluk sınırı kavramı ise ilk kez 1990 yılında Dünya Bankası tarafından gündeme getirilmiş ve küresel düzeyde yoksulluğun ölçülmesine yönelik standart bir referans noktası oluşturmuştur. Bu kapsamda, satın alma gücü paritesine dayalı olarak günlük 1 Amerikan doları düzeyinde belirlenen eşik; mutlak yoksulluk sınırı olarak kabul edilmiş ve ülkeler arası karşılaştırmalarda temel bir ölçüt işlevi görmüştür. Zamanla bu sınır ekonomik koşullardaki değişimlere paralel olarak güncellenmiş ve yoksulluğun daha kapsayıcı biçimde değerlendirilmesine olanak tanımıştır. Orta gelirli ülkelerde yoksulluğun daha sağlıklı biçimde ölçülebilmesini sağlamak amacıyla Dünya Bankası 2017 yılında iki ilave küresel yoksulluk eşiği belirlemiştir. Bu eşiklerden biri düşük-orta gelirli ülkeler için, diğeri ise yüksek-orta gelirli ülkeler için belirlenmiş olup, her iki sınır da satın alma gücü paritesine dayalı olarak daha yüksek refah düzeylerini yansıtacak şekilde yapılandırılmıştır. Söz konusu güncellenmiş eşikler aynı zamanda birçok gelişmekte olan ülkenin ulusal yoksulluk sınırlarında yapılan revizyonları da yansıtmaktadır. Son verilere göre, düşük-orta gelirli ekonomilerde yoksulluk sınırı kişi başı günlük 4,20 dolar iken; yüksek-orta gelirli ekonomilerde ise 8,30 dolar olarak belirlenmiştir. Bugün dünya genelinde her beş kişiden biri günde 4,20 doların altında bir gelirle yaşarken, dünya nüfusunun neredeyse yarısı günde 8,30 doların altında bir gelirle geçinmektedir (WorldBank, 2025b).

2024 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Raporu'nda açıklanan son verilere göre dünya genelinde 455 milyon yoksul insan şiddet içeren çatışmaların olduğu ülkelerde yaşamaktadır. Raporda, dünya genelinde yoksulluğun hangi seviyede olduğuna dair güncel trendler hakkında aşağıdaki bilgilere yer verilmektedir (UNDP, 2024, s. 1-2);

- Dünya genelinde yoksulluk içinde yaşayan 1,1 milyar insanın önemli bir bölümünü (yaklaşık 584 milyon) 18 yaş altındaki çocuklar oluşturmaktadır. Küresel düzeyde değerlendirildiğinde, yoksulluk oranı yetişkinlerde %13,5 iken, çocuklarda bu oran %27,9'a yükselmektedir. Bu durum, çocukların yoksulluktan orantısız şekilde etkilendiğini gözler önüne sermektedir.
- Küresel ölçekte yoksulluk büyük oranda kırsal alanlarda yoğunlaşmaktadır, zira yoksul bireylerin %83,7'si kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Kırsal bölgelerdeki bireyler, kentsel alanlara kıyasla daha yüksek yoksulluk oranlarıyla karşı karşıyadır. Veriler kırsal nüfusun %28'inin, kentsel nüfusun ise yalnızca %6,6'sının yoksulluk sınırının altında yaşadığını göstermektedir.
- Yoksulluk içinde yaşayan 1,1 milyar insanın büyük bir kısmı temel yaşam olanaklarına erişimden yoksundur. Bu bireylerin yaklaşık 828 milyonu yeterli sağlık hizmeti alamamakta, 886 milyonu uygun barınma koşullarına sahip bulunmamakta ve 998 milyonu yemek pişirmek için kullanılan enerji kaynaklarından mahrum durumdadır.
- Yoksulluk sınırının altında yaşayan 1,1 milyar kişinin yarısından fazlası (yaklaşık 637 milyon), yetersiz beslenmenin mevcut olduğu hanelerde yaşamaktadır. Bölgesel düzeyde incelendiğinde, Güney Asya'da en az bir bireyin yetersiz beslendiği yoksul hanelerde yaşayan kişi sayısı 272 milyon iken, bu rakam Sahra Altı Afrika'da 256 milyondur.
- Yoksulluk içinde yaşayan bireylerin yaklaşık yarısı (579 milyon) elektrik hizmetlerine erişememektedir. Ayrıca, bu kişilerin çoğunluğu (590 milyon) hane düzeyinde altı yıllık temel eğitimin alınmadığı ortamlarda yaşamaktadır. Bununla birlikte, 482 milyon yoksul birey en az bir çocuğun okula devam etmediği hanelerde ikamet etmektedir.

2025 yılında küresel aşırı yoksulluk oranına cinsiyet temelinde bakıldığında, kadın ve kız çocuklarının %9,2'si aşırı yoksulluk içinde yaşarken; erkek ve erkek çocuklarında bu oran %8,6 olarak gerçekleşmiştir. 2030 yılına gelindiğinde ise, kadın ve kız çocuklarının %8,2'sinin (351 milyon) aşırı yoksulluk içinde yaşayacağı ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşılamayacağı öngörülmektedir (UN Women, 2025, s. 2). Bu noktada, yoksulluğun ortadan kaldırılmasında sosyal koruma mekanizmaları belirleyici bir rol üstlenmektedir. Ancak kadınların yalnızca %50,1'i en az bir sosyal koruma hizmetinden yararlanabilirken, erkeklerde bu oran %54,6'ya ulaşmakta ve bu farklılık toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal güvenlik alanında da

devam ettiğini göstermektedir. Bu eğilimin devam etmesi durumunda ise, kadın ve kız çocuklarının aşırı yoksulluğunun 137 yıl daha süreceği tahmin edilmektedir (UN Women, 2024b, s. 2).

2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Yansıması: Kadın Yoksulluğu

Kadın yoksulluğu kavramı endüstrileşmenin ardından ABD'de tek ebeveynli aile yapılarının yaygınlaşmasıyla gündeme gelmiştir. Kadınların aile reisi olduğu bu ailelerin, erkeklerin liderliğindeki hane halklarına kıyasla daha derin bir yoksullukla karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda, "kadın yoksulluğu" kavramı ilk defa 1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır (Karakaya, 2020, s. 311-313). Kadın yoksulluğu kavramını literatüre kazandıran ilk kişi olan Diana Pearce (1978), 1970'lerin sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yoksullar arasında kadınların ve çocukların giderek artan aşırı temsilini tanımlamak için "yoksulluğun feminizasyonu" terimini ortaya atmıştır (Hinze ve Aliberti, 2007, s. 1). Pearce yoksulluğun feminizasyonu kavramını kullandığında o dönemlerde yalnız yaşayan veya ailenin reisi rolünü üstlenen kadınların, toplumun diğer kesimlerine kıyasla yoksulluk yükünü daha fazla üstlenmesi eğilimine vurgu yapmıştır. Pearce'a göre yoksulluğun feminizasyonu yalnızca demografik kategorilerdeki niceliksel bir değişimi değil, aynı zamanda kadınların yoksulluğu deneyimleme biçimlerinde ortaya çıkan yapısal ve toplumsal dönüşümleri de ifade etmektedir. Başka bir deyişle yoksulluğun doğasında ve dinamiklerinde yaşanan köklü bir değişimdir (Pearce, 1989, s. 3). Bu kavram, kadınların işgücüne katılımındaki artışa rağmen ekonomik kırılganlıklarının derinleştiğini ve yoksulluğun giderek daha fazla kadın yüzü kazandığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, yoksulluğun feminizasyonu toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin yoksullukla nasıl kesiştiğini ve kadınların bu süreçte nasıl özgül dezavantajlarla karşı karşıya kaldığını ortaya koyan analitik bir çerçeve sunmaktadır.

Yoksulluğun feminizasyonuna ilişkin bir başka tanım 1990 yılında Goldberg ve Kremen tarafından yapılmıştır. Goldberg ve Kremen, geçim yükünü hem kendi hem de aileleri adına taşıyan kadınların, yoksul nüfus içerisinde çoğunluğu oluşturduğunu ifade etmek amacıyla yoksulluğun feminizasyonu kavramını kullanmıştır. Donkor tarafından yapılan kadın yoksulluğu tanımında ise, kadını geri planda konumlandıran, ona hak ettiği toplumsal ve siyasal değeri tanımayan sosyokültürel ve politik yapıların bir yansıması olduğu vurgulanmıştır (Kahraman ve Özsoy, 2021, s. 4). Rahnema'nın (2009) ortaya koyduğu yoksulluğun feminizasyonu kavramı ise, feminist söylemlere karşı eleştirel bir perspektif sunmaktadır. Bu kavram, yazar tarafından "modernleşmiş yoksulluk" şeklinde tanımlanan olgunun ikincil bir yansıması olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşıma göre, çağdaş yoksulluk kadınların artan biçimde ekonomik bir nesne gibi konumlandırılmasıyla birlikte yeni bir yoksulluk biçimine evrilmektedir. Rahnema, en zenginlerle en yoksullar arasındaki uçurumun yalnızca ülkeler ya da toplumsal sınıflar arasında değil, aynı zamanda kadınlar arasında da derinleştiğine dikkat çekmektedir (Özdemir ve Erol, 2023, s. 275).

Feminist perspektiften yoksulluk yalnızca ekonomik yoksunlukla sınırlı görülmeyip, kadınlar ve çocuklar üzerinde ortaya çıkan çok boyutlu toplumsal etkilerle birlikte ele alınmaktadır. Bu yaklaşımlar kadınların ve çocukların gayri resmî ekonomide artan biçimde yer almasını, hanelerde cinsiyete duyarlı farklı muamelelerin sürdürülmesini, kız çocuklarının erken yaşta evliliğe zorlanmasını, kız çocuklarının yüksek oranlı okul terklerini ve kadınların doğurganlık üzerindeki sınırlı kontrolünü; yoksulluğun toplumsal cinsiyet temelli yansımaları olarak değerlendirmektedir (Moghadam, 1998, s. 227). Dolayısıyla kadın yoksulluğu kavramı genel yoksulluk kavramından ayrışan özgün dinamiklere sahip, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin sonucunda ortaya çıkan çok boyutlu bir olgudur. Geleneksel yoksulluk türleri-örneğin mutlak, göreli ya da gelir yoksulluğu-çoğunlukla ekonomik ölçütlerle tanımlanırken, kadın yoksulluğu ekonomik unsurların yanı sıra kadınların sosyal, kültürel ve yapısal dezavantajlarına da işaret etmektedir.

Kadın yoksulluğu toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hem ekonomik hem de yapısal düzeydeki bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kadın yoksulluğuna toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinden bakıldığında; işsizlik, güvencesiz ve düşük nitelikli istihdam, ücretsiz bakım emeği üstlenmeleri, eğitime sınırlı erişimleri, sosyal güvenlik ağlarından yeterince yararlanamamaları, gelir ve mülkiyetin dengesiz dağılımı ile hem özel hem kamusal alanda güç paylaşımındaki adaletsizlikler gibi etkenler kadınların maruz kaldığı temel negatif ayrımcılıkları ortaya koymaktadır (Kahraman ve Özsoy, 2021, s. 3). Ayrıca kadınların mülkiyet edinimi, girişimcilik desteği ve krediye erişim gibi ekonomik fırsatlara erişimde karşılaştığı engeller de yaşanan yoksulluğun daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle kadın yoksulluğu, ekonomik sistemin cinsiyet körü yapılarla yeniden ürettiği bir eşitsizlik biçimi olarak değerlendirilmelidir. Kadın yoksulluğunun tanımı ve ölçümü ise, hane halkı geliri ve tüketimi gibi geleneksel ölçütlere veya okuryazarlık, yaşam beklentisi, ilk ve orta öğretim kayıtları, sağlık hizmetlerine erişim, anne ölüm oranları, arazi veya istihdama erişim, ücret farklılıkları, ilk evlilikteki ortalama yaş, doğurganlık oranları, cinsiyet oranı ve fuhuşun yaygınlığı gibi sosyal göstergelere dayalı olarak yapılmaktadır. Sosyal göstergelere odaklanmanın amacı ise, kadınların haklarını veya yeteneklerini veya tam tersine mutlak veya göreli yoksunluk biçimlerini anlayabilmek içindir (Moghadam, 1998, s. 226).

Kadın yoksulluğunun yapısal nedenlerine ilişkin tartışmalarda esas olarak kadınların hane içinde, iş piyasasında ve refah devletlerinde yaşadıkları dezavantajlara odaklanılmaktadır (Pressman, 2003, s. 1). Beşerî sermaye teorileri; bireylerin eğitim, mesleki beceri ve iş deneyimi gibi unsurlar aracılığıyla ekonomik değer üretme kapasitelerini artırmalarını temel alan yaklaşımlardır. Bu teoriler çerçevesinde, kadınlar ve erkekler arasında beşerî sermayeye yapılan yatırımlarda gözlemlenen farklılıklar; işgücü piyasasında verimlilik düzeyleri ile bireysel kazançlar üzerinde belirgin etkiler yaratmaktadır. Özellikle kadınların eğitim ve deneyim edinme süreçlerinde karşılaştıkları yapısal engeller, cinsiyet kaynaklı ücret farklarının ve istihdam eşitsizliklerinin sürmesine neden olmaktadır. Başka bir deyişle, her iki eş arasındaki cinsiyete duyarlı iş bölümünün belirlendiği hane içi karar alma yönteminde; bireysel maliyetler ile gelecekteki kazanç beklentileri karşılaştırılarak rasyonel bir karar verilmektedir. Bu durumda kazançların maksimizasyonuna ulaşmak amacıyla kadınlar ev içi faaliyetleri tercih ederken, erkekler ise beşerî sermayelerini geliştirmeyi rasyonel bulmaktadır. Bu bağlamda, kadınlar işgücü piyasasında daha yüksek düzeyde kırılganlıkla karşı karşıya kalmaktadır. Zira beşerî sermayeye ilişkin yetersizlikler, kadınları kayıt dışı ve güvencesiz istihdam biçimlerine yönlendirmekte, cinsiyet temelli ayrımcılık ve ücret eşitsizlikleri ile karşılaşmalarına yol açmakta ve bu durum da onları ekonomik açıdan daha derin bir yoksunlukla karşı karşıya bırakmaktadır (Koeber ve Wright, 2006, s. 782).

Rasyonel karar alma süreçlerine dayalı teoriler ise çoğu zaman toplumsal cinsiyet perspektifinden yoksundur. Bu tür yaklaşımlar toplumsal cinsiyet ideolojilerinin; karar alma mekanizmaları, bireysel kimlikler, yönelimler ve tercih yapıları ile iç içe olduğunu göz ardı etmektedir. Bu bağlamda rasyonel karar alma süreçlerinde kadınlar daha az talepkâr, düşük ücretli ya da geçici işlere yönelen, bireysel tercihlerden ziyade toplumsal olarak inşa edilmiş normlar ve beklentiler doğrultusunda şekillenmektedir. Dolayısıyla, söz konusu istihdam biçimleri kadınlar için 'uygun' olarak kodlanmakta ve bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kalıplaşmasına zemin hazırlamaktadır (Bastos ve arkadaşları, 2009, s. 765). Refah devleti politikaları ise, kadınların ücretli istihdama erişimi ve bunun sonucunda ekonomik bağımsızlık kazanmaları açısından belirleyici bir rol oynamaktadır. Kamusal sosyal bakım hizmetlerindeki yetersizlikler özellikle kadınların mesleki ve kamusal yaşama etkin biçimde katılımını ve bireysel gelir elde etme olanaklarını ciddi biçimde sınırlamaktadır. Bu durum, bakım sorumluluklarının büyük ölçüde kadınlar tarafından üstlenildiği toplumsal yapı içerisinde, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını ve toplumsal yaşamda eşit koşullarda yer almalarını engellemektedir. Özellikle kadınların çoğunlukla bakım yükünü tek başına üstlendiği tek ebeveynli ailelerde kamusal bakım desteğinin eksikliği, bu hanelerin sosyoekonomik kırılganlığını daha da derinleştiren bir unsur

haline gelmektedir. Dolayısıyla özellikle çocuk ve yaşlı bakımına yönelik kamusal hizmetlerin sunulması ve ailelere yönelik sosyal destek mekanizmalarını önceliklendiren refah devleti politikalarının varlığı, kadınların işgücü piyasasına katılımını da kolaylaştırmaktadır (Bastos ve arkadaşları, 2009, s. 766).

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi kadın yoksulluğu genel yoksulluk türlerinden ayrı olarak kendine özgü sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlara sahip çok katmanlı bir olgudur. Bu farklılığı ortaya koyan temel noktaları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Şener, 2012, s. 55; Karakaya ve Gökkaya, 2024, s. 94; OECD, 2017, s. 4);

- **Toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere dayanır:** Kadın yoksulluğu yalnızca ekonomik gelir düzeyine değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin dayattığı yapısal eşitsizliklere bağlıdır. Kadınların ücretsiz bakım emeğini üstlenmesi, iş gücüne düşük katılım oranı ve karar alma mekanizmalarında yetersiz temsili bu farkın başlıca kaynaklarıdır.
- **Çok boyutludur:** Mutlak ya da göreli yoksulluk daha çok gelir, harcama, tüketim gibi nicel göstergelere odaklanırken; kadın yoksulluğu sağlık, eğitim, sosyal güvence, mülkiyet hakkı ve şiddete karşı korunma gibi daha geniş hak yoksunluklarını kapsamaktadır.
- **Süreklilik riski daha yüksektir:** Kadın yoksulluğu çoğu zaman kuşaklar arası aktarılmaktadır. Özellikle tek ebeveynli ailelerde eğitim ve iş gücü fırsatlarına erişemeyen kadınların çocukları da yoksulluk döngüsü içinde kalabilmektedir.
- **Görünmezliği yüksektir:** Pek çok istatistiksel ölçüt kadınların yaptığı ücretsiz ev içi emeği ve sosyal güvencesizliği hesaba katmadığından, kadın yoksulluğu resmi verilerde çoğu zaman görünmez hâle gelmektedir.
- **Politika ihtiyacı farklıdır:** Kadın yoksulluğu yalnızca gelir artırımıyla değil, bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, sosyal destek sistemlerinin cinsiyete duyarlı kurgulanması ve kadına yönelik şiddetle mücadele gibi geniş kapsamlı sosyal politikalarla ele alınmalıdır.

Kadınların istihdam, sağlık ve eğitim alanlarındaki hizmetlere sınırlı erişimi onları yoksul nüfus içinde daha büyük bir oranda temsil edilen bir grup haline getirmekte ve aynı zamanda karar alma mekanizmalarına katılım olanaklarını da kısıtlamaktadır. Bu durum, kadınların toplumsallaşma süreçlerinde sosyal, kültürel ve kurumsal deneyimlerden mahrum kalmalarına neden olmakta; böylece yoksulluğun kuşaklar arası aktarımında belirleyici aktörlerden biri hâline gelmektedir (Karakaya, 2020, s. 314). Kadınların ekonomik yaşamdaki karşılaşmış olduğu yapısal engellerin temelinde yer alan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, kadınların erkeklere oranla yoksulluğa sürüklenme riskini artırmakta ve bu durum 'kadın yoksulluğu' olgusunu ön plana çıkarmaktadır. Kadınların yaşamlarının çeşitli boyutlarında derin ve çok yönlü yoksunluklara maruz kalabildikleri göz önünde bulundurulduğunda, kadın yoksulluğu yalnızca maddi veya ekonomik eksikliklerle sınırlı kalmayıp, daha geniş ve çok katmanlı toplumsal bir olgudur (Bastos ve arkadaşları, 2009, s. 765). Başka bir deyişle, kadın yoksulluğu yalnızca bireysel bir ekonomik sorun olmaktan çıkıp, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kurumsal bir sonucu olarak zuhur etmektedir. Sonuç olarak, kadın yoksulluğunun çözümü için sosyal yardımlar yetersiz kalmakta ve adil kaynak dağılımını esas alan bütçeleme yöntemleri gerekmektedir. Bu bağlamda, cinsiyete duyarlı bütçeleme kamu kaynaklarının toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeterek tahsis edilmesini sağlayan ve politika süreçlerinde kadınların ihtiyaçlarını merkeze alan bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Toplumsal Cinsiyet Adaleti İçin Bir Araç: Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Yaklaşımı

Cinsiyet; bireylerin dişi ya da erkek olarak sınıflandırılmasına temel oluşturan biyolojik niteliklerin yanı sıra, toplumsal olarak inşa edilen roller, kişilik özellikleri, tutumlar, davranışlar ve değerler bütünüyle ilişkilidir. Cinsiyet eşitliği ise, yasa, politika ya da program gibi tüm alanlarda ve her düzeyde geliştirilen müdahalelerin kadınlar ve erkekler üzerindeki muhtemel etkilerini göz önünde bulunduran değerlendirme süreci olarak kavramsallaştırılmaktadır (IOM,

2008, s. 3-4). Cinsiyet eşitliği yalnızca temel bir insan hakkı[2] olmanın ötesinde, kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen refah odaklı çağdaş ekonomilerin yapıtaşlarından biridir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması; kadınların ve erkeklerin aile yaşamı, iş gücü piyasası ve kamusal alandaki rollerine tam kapasiteyle katılımını mümkün kılarak, toplumların ve ekonomilerin genel refah düzeyini artırma açısından kritik bir öneme sahiptir (OECD, 2020, s. 69). Bu nedenle cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi yalnızca bireysel hakların tesisi açısından değil, aynı zamanda yoksulluğun azaltılması, çocukların sağlık, eğitim, korunma ve refah düzeylerinin iyileştirilmesi gibi sağlıklı bir toplumun tüm temel bileşenleri açısından da hayati bir rol oynamaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği; sürdürülebilir kalkınmanın ve kapsayıcı sosyal politikaların temel dayanaklarından biri olarak değerlendirilmektedir (United Nations, 2025b).

Uluslararası kuruluşlar da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi konularında uzun süredir kararlı bir tutum sergilemektedir. 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararıyla kabul edilen *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi* ile insan haklarının kapsamı ve içeriği netleştirilmiştir. Beyannamede kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu hem girişte hem de maddelerde açıkça yer alır. Metin, bu eşitliği doğrudan cinsiyet ayrımcılığını yasaklayarak, dolaylı olarak da herkesin eşit doğduğunu söyleyerek ortaya koyar. Özellikle 2. madde, cinsiyet ayrımcılığını yasaklamasıyla eşitlik vurgusunun en net örneğini sunar (HSK, 2025). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından cinsiyet eşitliğine yönelik 1979 yılında kabul edilen bir diğer yasal dayanak "*Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi"*dir. Bu sözleşme, 1946 yılında kadınların durumunu izlemek ve kadın haklarını geliştirmek amacıyla kurulan "Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu"nun otuz yılı aşkın süredir yürüttüğü çalışmaların bir doruk noktası niteliğindedir. Sözleşme; insan haklarının evrenselliğini, insan onuru ve değerini, kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olduğu ilkesini vurgulamakta ve bu yönüyle Birleşmiş Milletler'in temel hedefleriyle bütünleşmektedir. Bu yönüyle sözleşme yalnızca kadınlar için uluslararası haklar bildirgesi olmanın yanı sıra, aynı zamanda ülkelerin bu haklardan yararlanmasını garanti altına almak için atacakları adımların gündemini de belirlemektedir (OHCHR, 1979).

1995 yılında ise 189 ülke tarafından kabul edilen "*Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu"*, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ile kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesine yönelik bugüne dek geliştirilen en kapsamlı ve vizyoner plan olma özelliğini taşımaktadır. Pekin Eylem Platformu, ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yönündeki çabalarını somut bir yol haritasına dönüştürerek, hükümetlerin ne tür yasal ve politik adımlar atması gerektiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Her ülkenin verdiği taahhütler yalnızca iç hukuk ve sosyal politikaları değil, aynı zamanda dış politika yaklaşımlarını da şekillendirmektedir. Yaklaşık otuz yıllık uygulama sürecinde, Pekin Platformu kadınlar ve kız çocuklarının haklarının güçlendirilmesi konusunda küresel ölçekte kayda değer ilerlemelere öncülük etmekte ve böylece toplumsal dönüşümün mümkün ve sürdürülebilir olduğunu kanıtlamaktadır (UNSDG, 2025).

2000 yılında 192 ülke tarafından kabul edilen "*Binyıl Kalkınma Hedefleri*" ise ülkelerin 2015 yılına kadar aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi, hem erkek hem de kız çocuklarının ilköğretim eğitimini tamamlayabilmelerini sağlamak, ilköğretim ve ortaöğretimde cinsiyet eşitsizliğini 2005 yılına kadar ve eğitimin tüm kademelerinde en geç 2015 yılına kadar ortadan kaldırmak ve anne sağlığının iyileştirilmesi olmak

[2] İnsan hakları tüm insanlığın ortak değerlerinden doğan etik ve siyasal taleplerdir. Belirli bir haklar sistemi veya haklar rejimi olarak, yetkilerini öncelikle Birleşmiş Milletler'in hükümetler arası mekanizmalarından alırlar. Birleşmiş Milletler ise, farklı toplulukların taleplerini meşru kılabilecek bir zemin oluşturmuştur. Sürecin dinamik yönü kadınlar, çocuklar ve yerli halklara ilişkin yeni hak alanlarının toplumsal talepler doğrultusunda sisteme entegre edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu haklar evrensel kapsamlı bireysel haklardır. Başka bir deyişle, herhangi bir aileye, dine, topluluğa ya da topluma mensubiyet dikkate alınmaksızın tüm bireylere eşit şekilde tanınır (Norton ve Elson, 2002, s. 15-16).

üzere sekiz alanda ulaşmaları gereken hedefleri belirlemiştir (United Nations, 2025a). 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından onaylanan "*Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri*" ise 2030 yılına kadar ülkeler için yeni hedefler belirlemiştir. Bu kapsamda, 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden biri olan beşinci hedef; toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını ve kız çocukları ile kadınların güçlendirilmesine yönelik ilerlemeleri içermektedir (United Nations, 2025b).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesine yönelik uluslararası taahhütler günümüzde eğitimden istihdama, sağlık hizmetlerinden siyasi temsile kadar pek çok alanda somut ve ölçülebilir iyileşmelerin yaşanmasında önemli katkılar sunmaktadır. Bu çerçevede, çocuk yaşta evliliklerin son yıllarda azalma eğilimi göstermesi ve kadınların siyasal temsil düzeylerinin tarihte görülmemiş ölçüde artmış olması, söz konusu gelişmelerin çarpıcı örnekleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte mevcut ilerleme hızına bakıldığında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin birçok alanda sağlanmasının oldukça uzun bir zaman alacağı öngörülmektedir. Tahminlere göre, çocuk yaşta evliliklerin tamamen ortadan kaldırılması için yaklaşık 300 yıl, yasal koruma açıklarının kapatılması ve ayrımcı mevzuatın yürürlükten kaldırılması için 286 yıl gerekeceği öngörülmektedir. Benzer şekilde, kadınların iş yaşamında karar alma ve liderlik pozisyonlarında erkeklerle eşit düzeyde temsil edilmesi için 140 yıl, ulusal parlamentolarda cinsiyet temsili eşitliğine ulaşılması içinse yaklaşık 47 yıl daha geçmesi gerektiği belirtilmektedir. Hâlihazırda 178 ülke, kadınların ekonomik yaşama tam ve eşit düzeyde katılımını engelleyen çeşitli yasal düzenlemeleri yürürlükte tutmaktadır. Bu durum, dünya genelinde yaklaşık 2,4 milyar kadının erkeklerle eşit ekonomik haklara sahip olamamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden beşinci hedefin gerçekleştirilmesi, ancak bu yapısal engellerin ortadan kaldırılması yönünde gösterilecek güçlü siyasi irade ve kapsamlı politika reformları ile mümkün olabilecektir (United Nations, 2025b).

Uluslararası kuruluşlar tarafından atılan adımlar ve imzalanan sözleşmelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik taahhütleri, kamu maliyesi politikalarının da bu hedefe hizmet edecek şekilde yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır. Cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı da küresel taahhütlerin mali planlama süreçlerine entegre edilmesinde kilit bir araç olarak öne çıkmaktadır. Cinsiyete duyarlı bütçeleme; bütçe döngüsünün tüm aşamalarında cinsiyet boyutunu ana akımlaştırmak[3] için tasarlanmış bir yaklaşımdır. Bütçeleri cinsiyete duyarlı bir şekilde tasarlama, planlama, onaylama, yürütme, izleme, analiz etme ve denetleme sürecini ifade etmektedir. Cinsiyete duyarlı bütçeleme; kadınlar ve erkekler için eşit tutarda harcama yapılmasından ziyade, yapılan harcamaların her iki grubun farklı ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığıyla ilgilenmektedir. Bu yaklaşım, kadınlara yönelik fiilî harcamaların erkeklere yönelik olanlarla karşılaştırılmasını, bu süreçte cinsiyete özgü öncelikler ve gereksinimlerin dikkate alınarak cinsiyet analizi yapılmasını esas almaktadır (IOM, 2008, s. 6).

Cinsiyet analizi; kadınlar ve erkekler ile kız ve erkek çocukları üzerindeki etkilerin incelenmesini, yaş, sosyoekonomik koşullar, ırksal ve/veya etnik aidiyet gibi diğer kategorileri kapsayan bir değerlendirme ile bütünleştirir (Yakar Önal, 2021, s. 35). Bu sayede cinsiyet analizi; planlanan ve gerçekleştirilen etkilerin cinsiyet eşitliğini ve diğer hedefleri teşvik edip etmediği; çıktıların kadınlar ve erkekler arasında adil bir şekilde dağıtılıp dağıtılmadığı ve cinsiyet eşitliğinin yanı sıra diğer hedeflere ulaşmak için yeterli olup olmadığı; faaliyetlerin kadınlar ve erkekler için eşit derecede uygun olacak şekilde tasarlanıp tasarlanmadığı ve cinsiyet eşitliğinin yanı sıra girdilerin cinsiyet eşitliği ve diğer hedeflere ulaşmak için yeterli olup olmadığı sorularına cevap arar (Elson, 2002, s. 18-19). Bu doğrultuda, cinsiyete duyarlı bütçe analizleri yalnızca bütçe dengesine

[3] Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması kavramı, ilk kez 1985 yılında Nairobi'de gerçekleştirilen Üçüncü Dünya Kadın Konferansı'nın sonuç bildirgesinde dile getirilmiştir. Ardından 1995'te Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nın ortak bildirgesinde, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin politika oluşturma sürecinin tüm aşamalarına ve programlara entegre edilmesi; böylelikle politik süreçlerin geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve yeniden değerlendirilmesi şeklinde tanımlanmıştır (Yakar Önal, 2021, s. 16).

odaklanmakla kalmayıp, mevcut harcama kalıplarının kadınlar ve erkekler üzerinde nasıl farklı etkiler yarattığını incelemektedir. Bu analizler harcamaların toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlara ne ölçüde yanıt verdiğini sorgulamakta ve kamu kaynaklarının cinsiyetler arası eşitsizlikleri azaltma potansiyelini değerlendirmeyi amaçlamaktadır (IOM, 2008, s. 7).

Dolayısıyla cinsiyete duyarlı bütçeleme; kadınlar ve erkekler arasındaki gelir düzeyi, karar verme yetkisi, hizmet gereksinimleri ve bakım sorumlulukları gibi farklılıkların kamu harcamaları ile kamu gelirlerine yansıtılması doğrultusunda bütçe politikaları ve süreçlerinde değerlendirme ile dönüşüm stratejilerinin tamamını ifade etmektedir. Kadınlara özgü ayrı bir bütçe anlamına gelmeyen cinsiyete duyarlı bütçeleme; kamu harcamalarının toplumsal cinsiyet perspektifiyle gerçekleştirilmesine imkân tanıyan bir yaklaşımdır (Şeren Kurular, 2018, s. 100). Bu noktada cinsiyete duyarlı bütçelemenin, bütçenin tüm bileşenlerinde toplumsal cinsiyet hedeflerinin etkilerini göz önünde bulunduracak biçimde tasarlanması ve hayata geçirilmesi kritik bir önem taşımaktadır. Etkili ve kalıcı bir cinsiyet bütçeleme uygulaması için önemli olan unsurlar aşağıda belirtilen üç temel başlıkta ele alınmaktadır (OECD, 2020, s. 68);

- **Güçlü bir stratejik çerçeve:** Cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamalarının kurumlar arası düzeyde etkili bir biçimde hayata geçirilebilmesi güçlü bir siyasi irade, kararlı liderlik ve hükümetin çeşitli birimlerinde yer alan aktörlerin rollerinin ve sorumluluklarının açık biçimde tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu yaklaşımlara toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bütüncül hedefleri içeren ulusal belgelerde yer verildiğinde ise, kamu mali yönetiminde kurumsallaşma ve kalıcılık açısından çok daha etkili sonuçlar doğurmaktadır.
- **Uygulamanın etkili araçları:** Cinsiyete duyarlı bütçelemenin etkin bir biçimde uygulanabilmesi için ülkelerin mevcut bütçeleme sistemlerinin yapısal özelliklerini esas alan ve bu yapıya uyumlu stratejiler geliştiren bir yaklaşım benimsemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, daha ileri düzeyde bir cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı; bütçeleme sürecinin tüm aşamalarına toplumsal cinsiyet perspektifinin sistematik biçimde entegre edilmesini ve kamu kaynaklarının tahsisinde cinsiyet eşitliğine duyarlı değerlendirme mekanizmalarının oluşturulmasını öngörmektedir.
- **Destekleyici ve kolaylaştırıcı bir ortam:** Cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamalarının en yüksek düzeyde etki yaratabilmesi; destekleyici ve kolaylaştırıcı bir kurumsal çevrenin varlığına bağlıdır. Bu çerçevede, cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin sistematik biçimde toplanması, kamu personeline yönelik toplumsal cinsiyet odaklı eğitim ve kapasite geliştirme programlarının yaygınlaştırılması, sivil toplum kuruluşlarıyla yapılandırılmış ve sürekli etkileşimin sağlanması ile parlamento gibi hesap verebilirlik mekanizmaları tarafından etkin denetimin gerçekleştirilmesi temel bileşenler arasında yer almaktadır.

Cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda tek bir yöntem yoktur ve her ülke kendi ulusal bağlamına ve bütçe çerçevesine uyan bir yaklaşım tasarlamaktadır (OECD, 2023b, s. 3). Cinsiyete duyarlı bütçeleme kapsamında benimsenen yaklaşımlar çeşitli yöntemsel araçları içermektedir. Bunlar arasında; (a) toplumsal cinsiyet perspektifinin kamu mali yönetiminin tüm aşamalarına sistematik biçimde entegre edilmesi, (b) performans esaslı ve program temelli bütçeleme süreçlerine toplumsal cinsiyet bakış açısının dahil edilmesi, (c) bütçe programlarının toplumsal cinsiyet boyutunu göz önünde bulundurarak sınıflandırılması ve bu bağlamda cinsiyet analizine yönelik gereksinimlerin tanımlanması, (d) cinsiyet bütçelemesinin katılımcı bütçeleme yaklaşımlarıyla ilişkilendirilmesi, (e) kadın haklarının ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi amacıyla yapılan finansal tahsislerin izlenmesi, (f) cinsiyete duyarlı politika ve bütçe değerlendirmelerinin gerçekleştirilmesi ile cinsiyete göre ayrıştırılmış kamu harcamaları ve gelir analizlerinin uygulanması ve (g) cinsiyet bütçelemesinin etki değerlendirme süreçleriyle bütünleştirilmesi gibi çeşitli yöntemler yer almaktadır (EIGE, 2017, s. 7).

Cinsiyete duyarlı bütçeleme yöntemlerinin benimsenmesi kamu bütçeleri aracılığıyla gerçekleştirilen müdahalelerin etkinliğini artırmakta ve kamu kaynaklarının daha adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen yaklaşımlar sadece toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmekle kalmayıp, aynı zamanda bütçeleme süreçlerinin şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcılık düzeyini yükselterek, küresel ölçekte bu uygulamaların etkisinin artmasına katkı sunmaktadır (OECD, 2023a, s. 38). Ayrıca literatürde, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik politikaların, gelişmekte olan ülkelerdeki eşitsizlik düzeyinin daha yüksek olması nedeniyle, gelişmiş ülkelere kıyasla bu ülkelerin büyüme oranları üzerinde daha güçlü bir etki yaratabileceği öne sürülmüştür. Bu bağlamda, cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasının gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere nazaran daha belirgin sonuçlar doğurduğu ifade edilmektedir (Esen ve Seren, 2022, s. 595). Bu kapsamda Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE), toplumsal cinsiyet eşitliğindeki iyileştirmelerin Avrupa Birliği'nde sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik büyümeye nasıl katkıda bulunabileceğini aşağıdaki sonuçlarla ortaya koymaktadır (EIGE, 2017, s. 10);

- Eğitim tercihlerinde cinsiyet ayrımcılığının ele alınması ve ayrıca bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarında kadınların katılımının artırılması yoluyla cinsiyet eşitliğinde iyileştirmeler yapılması sonucunda 2050 yılında 6,3 milyon ile 10,5 milyon arasında ek iş yaratılacak ve bu işlerin yaklaşık %70'i kadınlar tarafından yapılacaktır.
- Avrupa Birliği'nde toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesine yönelik atılacak adımların uzun vadede yalnızca toplumsal refaha değil, aynı zamanda ekonomik büyümeye de önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir. Mevcut tahminlere göre, cinsiyet eşitliği düzeyindeki iyileşmelerin 2050 yılına kadar kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasılada (GSYİH) %9,6 oranına varan bir artışı mümkün kılabileceği ifade edilmektedir.
- Cinsiyet eşitliğini artırmaya yönelik politikaların hayata geçirilmesi durumunda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görece daha yüksek seviyelerde olduğu Avrupa Birliği üye ülkelerinde, 2050 yılına kadar GSYİH'da %12'ye varan bireysel gelir artışlarının gerçekleşebileceği öngörülmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yalnızca sosyal değil, aynı zamanda ekonomik kalkınma açısından da stratejik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı, toplumsal cinsiyet eşitliğini yalnızca bir hedef olarak değil, aynı zamanda mali politikalara entegre edilebilecek somut bir araç olarak ele almaktadır. Bütçe süreçlerinin toplumsal cinsiyet perspektifiyle yeniden yapılandırılması, kadınların ekonomik ve sosyal yaşama tam ve eşit katılımını teşvik ederken, aynı zamanda daha kapsayıcı ve adil bir kamu yönetimi anlayışının da temellerini atmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeydeki sözleşme ve politikalarla uyumlu olarak geliştirilen bu yaklaşım, yoksulluğun kadınlar üzerindeki orantısız etkisini azaltmada önemli bir potansiyele sahiptir. Dolayısıyla, kamu bütçelerinin sadece ekonomik etkinlik açısından değil, aynı zamanda toplumsal adalet ilkeleri doğrultusunda da değerlendirilmesi sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kilit bir rol oynamaktadır.

4. Kanada'da Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Uygulamaları

Kanada, cinsiyete duyarlı bütçelemenin kurumsallaşması açısından dünya genelinde örnek gösterilen ülkelerden biridir. Kanada hükümeti "*Cinsiyete Duyarlı Analizi*" (CDA) ilk olarak 1995 yılında benimsemiştir. Günümüze dek politika, mevzuat ve programlarla ilgili kararlar almadan önce, cinsiyete özgü politika etkilerini kadınlar ve erkekler üzerinde analiz etmektedir. 2011 yılında ise "*Cinsiyete Duyarlı Analiz Plus*"ı (CDA+) uygulamaya koymuştur. CDA+ sistemsel eşitsizlikleri, kadın, erkek ve cinsiyet çeşitliliğine sahip insanların deneyimlerini ve ayrıca ırk, etnik köken, din, yaş ve engellilik gibi kimliğin diğer yönleriyle kesişimlerini dikkate alan analitik bir bütçe süreçtir. 2018 bütçesinden bu yana CDA+ her bütçeye kademeli olarak uygulanmaktadır (Brenton, 2023, s. 534). CDA+'daki "artı", cinsiyete duyarlı analizin biyolojik (cinsiyet) ve sosyo-

kültürel (toplumsal cinsiyet) farklılıkların ötesine geçtiğini kabul etmektedir. Cinsiyete duyarlı analizlerin uygulanması; sosyal, ekonomik ve toplumsal cinsiyet farklılıklarının politika geliştirme süreçlerine entegre edilmesine olanak tanımakta ve böylece karar alma mekanizmalarının kapsayıcılığını artırmaktadır. Bu yaklaşım aynı zamanda, hükümetlerin ve kurumların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki ulusal ve uluslararası yükümlülüklerini ve taahhütlerini yerine getirmelerini destekleyen önemli bir araç olma işlevi görmektedir (OECD, 2020, s. 74).

Kanada Hükümeti'nin 2018 yılında *"Cinsiyet Bütçeleme Yasası*"nı yürürlüğe koyması, uluslararası alanda cinsiyet bütçelemesi konusundaki ilerlemesini ortaya koymuştur. Bu yasa, cinsiyete duyarlı bütçelemeyi mevzuata dahil ederek, hükümetin bütçe girişimlerinin etkisini cinsiyet ve çeşitli faktörleri dikkate alarak en üst düzeye çıkarma konusundaki kararlılığını göstermektedir (OECD, 2024, s. 35). Yasa uyarınca Maliye Bakanı ve Hazine Kurulu Başkanı, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırmak amacıyla tüm bütçe tedbirleri, vergi muafiyetleri ve harcama programlarının cinsiyet etki değerlendirmelerinin sonuçlarını kamuoyuna bildirmek zorundadır (OECD, 2023a, s. 15). Kanada hükümeti, Cinsiyet Bütçeleme Yasası'nı tamamlayıcı nitelikte olan ve toplumsal cinsiyet eşitliğini kamu politikalarının merkezine yerleştirmeyi amaçlayan '*Cinsiyet Sonuçları Çerçevesi*'ni de 2018 yılında uygulamaya koymuştur. Bu çerçeve, hükümetin politika ve programlarının kadınlar, erkekler ve toplumsal cinsiyet çeşitliliği içindeki bireyler üzerindeki etkilerini sistematik biçimde değerlendirmeyi ve bu doğrultuda daha kapsayıcı karar alma süreçleri geliştirmeyi hedeflemektedir (OECD, 2024, s. 35).

Cinsiyet Sonuçları Çerçevesi, Kanada hükümetinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik vizyonunu yansıtan temel politika belgelerinden biridir. Çerçevede, federal hükümet cinsiyet eşitliğini ilerletmek amacıyla müdahale ve dönüşüm gerektiren altı öncelikli alan belirlemiştir. Bu alanlar; a) eğitim ve beceriler, b) ekonomik katılım ve refah, c) liderlik ve demokratik katılım, d) cinsiyete dayalı şiddetten arınmış yaşam, e) sağlık ve refah, f) cinsiyet eşitliğinin kurumsallaşmasıdır. Cinsiyet Sonuçları Çerçevesi, Kanada'nın toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşma sürecinde kaydedilen ilerlemeyi izlemek amacıyla, federal düzeyde tüm hükümet birimlerini kapsayan bütüncül bir izleme ve değerlendirme aracı olarak tasarlanmıştır. Bu çerçeve, politika ve programların cinsiyet temelli etkilerini ölçmeyi mümkün kılarak, daha hesap verebilir ve kanıta dayalı karar alma süreçlerinin geliştirilmesine katkı sunmaktadır (Government of Canada, 2024a, s. 8).

Kanada'da 2018 yılında çıkarılan Cinsiyet Bütçeleme Yasası'nın ardından cinsiyet, cinsiyet kimliği veya ifadesi açısından sosyal, ekonomik ve politik eşitlik de dahil olmak üzere kadınlar için toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletmek amacıyla "Kadın ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı" kurulmuştur. Daha önce "Kadınların Statüsü Kanada" adıyla faaliyet gösteren bu kurum 2018 yılında gerçekleştirilen kurumsal dönüşümle birlikte, tam teşekküllü bir bakanlık statüsüne kavuşarak günümüzdeki adını almıştır. Bu yeniden yapılanma toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha güçlü biçimde desteklenmesi ve federal düzeyde daha etkili, bütüncül politikaların geliştirilmesi amacıyla hayata geçirilmiştir. Bakanlık, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye yönelik politika ve programların geliştirilmesi ve koordinasyonundan sorumludur. Bu kapsamda, ilgili politika ve programlara ilişkin araştırmalar yürütmekte, veri toplamakta ve analizler gerçekleştirmekte; kamuoyunu bilgilendirme faaliyetleri aracılığıyla farkındalık yaratılmaktadır (Government of Canada, 2025a). Bakanlık ayrıca "Kadın Programı" aracılığıyla; a) kadınlara ve kızlara yönelik şiddeti sona erdirmek, b) kadınların ve kızların ekonomik güvenliğini ve refahını iyileştirmek, c) kadınları ve kızları liderlik ve karar alma rollerinde teşvik etmek olmak üzere öncelikli üç alanda faaliyet gösteren kuruluşlara fon sağlamaktadır (Government of Canada, 2025b).

Kanada hükümeti cinsiyet eşitsizliğine bağlı yoksulluğun azaltılması amacıyla çeşitli avantajlar, krediler ve desteklerden yararlanma olanakları geliştirmiştir. Bunlardan bazıları Kanada çocuk yardımı, çocuk engellilik yardımı, Kanada bakıcı kredisi ve Kanada işçi yardımı ve doğum

yardımıdır. Bu programların hiçbiri (doğum yardımı hariç) yalnızca kadınlara özgü değildir, yani tüm bireylere açıktır. Ancak Kanada'nın toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi çerçevesinde, söz konusu yardımların tamamı kadınların taşıdığı bakım yükü, gelir dezavantajı ve işgücüne katılım sorunlarını hafifletmek üzere tasarlanmıştır. Örneğin Kanada çocuk yardımı; Kanada'da ikamet edenlerin 18 yaşın altındaki çocukların yetiştirilmesinin maliyetine yardımcı olmak için ailelere yapılan vergisiz aylık bir ödemedir. Uygun aileler 6 yaşın altındaki her çocuk için yılda 7.787 Kanada doları ve 6 ile 17 yaş arasındaki her çocuk için yılda 6.570 Kanada doları ödeme almaktadır (Government of Canada, 2025c). Çocuk engellilik yardımı ise, 18 yaşın altındaki fiziksel veya zihinsel işlevlerinde ciddi ve uzun süreli bir bozukluğa sahip bir çocuğa bakan ailelere yapılan vergisiz aylık bir ödemedir. Temmuz 2025 ile Haziran 2026 döneminde, Kanada Çocuk Yardımı kapsamında uygunluk kriterleri karşılayan her bir çocuk için aylık 284,25 Kanada doları tutarında ödeme yapılmaktadır. Ancak, hane halkının yıllık net gelirinin 81.222 Kanada dolarını aşması durumunda, bu ödemelerde kademeli bir azaltma uygulanmaktadır (Government of Canada, 2025d);

Kanada bakıcı kredisi ise eşi veya birlikte yaşadığı kişilerin fiziksel veya ruhsal engeli olması durumunda ödenmektedir. Talep edilebilecek tutar kişiyle olan ilişkiye, koşullara, kişinin net gelirine ve o kişi için başka kredilerin talep edilip edilmediğine bağlıdır. Buna göre; a) eş veya birlikte yaşanılan partnere bakmakla yükümlü olan bireylere yıllık 2.616 ile 8.375 Kanada doları, b) 18 yaş ve üzeri bakmakla yükümlü olan bireylere yıllık 2.616 ile 8.375 Kanada doları, c) 18 yaşın altında çocuğu olan veya eşin ya da birlikte yaşanılan kişinin çocuklarının her biri için yıllık 2.616 Kanada doları ödenmektedir (Government of Canada, 2025e). Kanada işçi yardımı; çalışan ve düşük gelir elde eden bireylere ve ailelere yardımcı olmak için tasarlanmış iade edilebilir bir vergi kredisidir. 2024 yılı bekarlar için yıllık 1.590 dolardır. Ancak düzeltilmiş net gelir 26.149 dolardan fazlaysa tutar kademeli olarak azaltılmaktadır. Düzeltilmiş net gelir 36.749 dolardan fazlaysa ödeme yapılmamaktadır. Aileler için yapılan ödeme ise yıllık 2.739 dolardır. Aynı şekilde düzeltilmiş net gelir 29,833 dolardan fazlaysa tutar kademeli olarak azaltılmaktadır. Düzeltilmiş net gelir 48.093 dolardan fazlaysa ödeme yapılmamaktadır (Government of Canada, 2025f). Doğum yardımı ise yalnızca hamile olan veya yakın zamanda doğum yaptığı için işten uzak kalan kadınlara verilmektedir. Bu kapsamda doğum yapan kişi kazancının %55'ini haftada en fazla 695 dolara kadar alabilmektedir (Government of Canada, 2025g).

Hükümetin uygulamış olduğu aile destek politikaları (sosyal yardımlarda değişiklikler, ücretli ebeveyn izni, çocuk yardımları ve çocuk bakımı sübvansiyonlarında artış gibi) sayesinde kadınlar çocuk sahibi olduktan sonra da ücretli işte çalışmaya devam etmiştir (Drolet ve Rauh, 2024, s. 2). Yapılan düzenlemelerin etkisiyle 2008'den 2018 yılına kadar kadınların Kanada'nın gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYİH) olan katkısı 2,8 puan artarak %28,5'e yükselirken; erkeklerin katkısı 0,5 puan artarak %49,2'e ulaşmıştır. 2018 yılı verilerine göre, Kanada'da kadınlar sağlık, sosyal yardım ve eğitim hizmetleri gibi emek yoğun sektörlerde GSYİH'ya yaklaşık beşte üç oranında katkı sağlamıştır. Bununla birlikte kamu sektörü ile sanat, eğlence ve dinlence gibi hizmet alanlarında da kadınların GSYİH'ya katkısı üçte birin üzerinde gerçekleşmiştir. Kadınların ekonomik katkısının sektörel dağılımı incelendiğinde, en yüksek katkının kamu sektörü hizmetlerinde, en düşük katkının ise mal üreten endüstrilerde yaşandığı tespit edilmiştir. Yine 2018 yılı verilerine göre, Kanada'da işgücünde yer alan her 10 kadından 4'ü kamu yönetimi, eğitim hizmetleri ile sağlık ve sosyal yardım sektörlerinde istihdam edilmiştir. Buna karşılık, kadınların dış mekân bakımı (kadınlar %6,1, erkekler %12,8) ile onarım, boyama ve yenileme gibi faaliyetlere katılım oranları (kadınlar %1,3, erkekler %3,3) erkeklere kıyasla daha düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Bu durum, sektörel işgücü dağılımında toplumsal cinsiyete dayalı ayrışmanın hala devam ettiğini göstermektedir (Statistics Canada, 2023).

Kanada'da yoksulluğun azaltılmasında yaşlılar için de çabalar sarf edilmiştir. Kanada'nın "*Yoksulluk Azaltma Stratejisi*" 2018'de geliştirilip uygulamaya konulmuş ve "*Yoksulluk Azaltma*

Yasası" 2019'da yürürlüğe girmiştir. 2016'dan bu yana federal hükümet özellikle 'yaşlılık güvenliği' ve 'garantili gelir desteği' programları aracılığıyla yaşlıların ekonomik güvenliklerini artırmaktadır (Leclerc, 2024, s. 5). Yaşlılık güvencesi programı, Kanada hükümetinin en büyük yasal programıdır. Bu program; emeklilik maaşı, garantili gelir desteği ve hayatta kalana ödenekten oluşur. Yaşlılık güvencesi Kanada'da 65 yaş ve üzerindeki tüm hak sahibi bireylere ödenen evrensel emeklilik desteğidir. Yani yalnızca kadınlara mahsus bir uygulama değildir. Ancak cinsiyete duyarlı analizler bu programın kadınların yaşlılık dönemindeki ekonomik güvencesini artırmada özellikle önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Garantili gelir desteği ise yaşlılık güvencesi aylığı alan ve düşük gelir sınırının altında olan 65 yaş ve üzeri düşük gelirli yaşlılara sağlanır (Employment and Social Development Canada, 2019, s. 4). Hayatta kalana ödenek uygulaması ise 60-64 yaş aralığında olan, eşi veya hukuken birlikte yaşadığı partneri vefat eden kişilere verilmektedir (Government of Canada, 2025h).

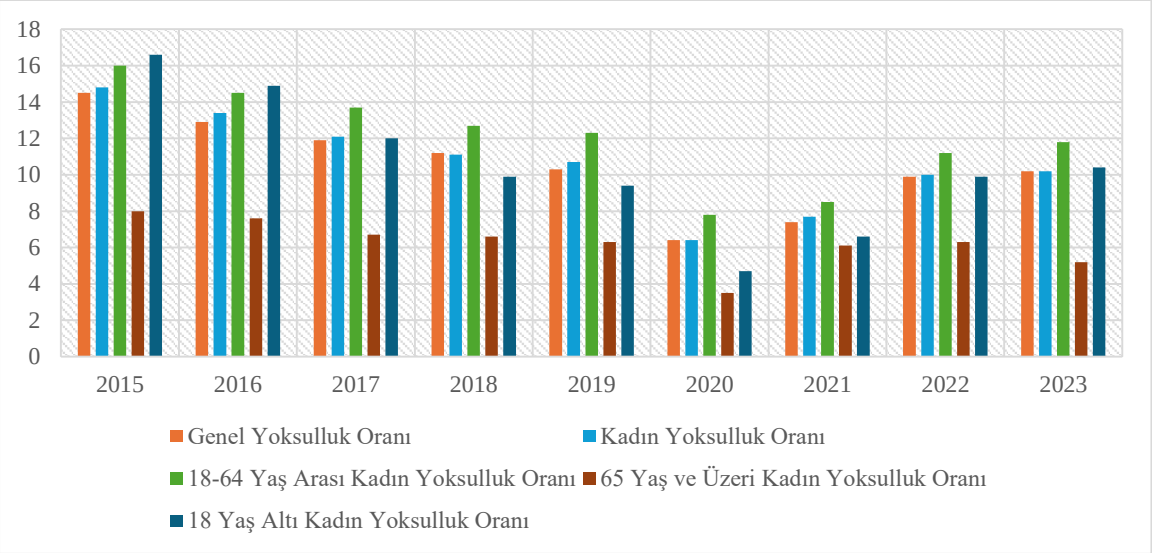
Kanada hükümeti 2021 bütçesinde cinsiyete duyarlı bütçeleme kapsamında *"İş, Büyüme ve Dayanıklılık İçin Bir Kurtarma Planı"* yayınlamıştır. Söz konusu plan erken çocukluk eğitimi ve bakım hizmetlerinin güçlendirilmesine yönelik uzun vadeli ve sürdürülebilir bir yatırım sürecini başlatmıştır. Bu plan aynı zamanda kadınların işgücüne katılımını artırmak[4] ve Kanada'daki her çocuğa yaşamın erken dönemlerinde eşit fırsatlar sunmak amacıyla tasarlanmıştır. Plan kapsamında 2022'ye kadar çocuk bakımı ücretlerinin ortalama %50 oranında azaltılması ve 2026'ya kadar Quebec eyaleti dışındaki her yerde çocuk bakımının ortalama günlük 10 dolara ulaşması hedeflenmektedir. Söz konusu hedefe ulaşmak amacıyla 2021 bütçesinde beş yıl boyunca yaklaşık 30 milyar dolar yatırım yapılarak kaliteli, kâr amacı gütmeyen çocuk bakımını desteklemek için eyalet, bölge ve yerli ortaklarla çalışarak kalıcı ve sürekli finansman sağlanmıştır (Government of Canada, 2021a).

Bakım programı kapsamında eyaletlerin ve bölgelerin yarısından fazlasında çocuk bakımı günde ortalama 10 dolar veya daha az bir ücretle gerçekleşmiştir. Diğer yerlerde ise ücretler %50 oranında düşürülmüştür. Bu sayede Kanada'da küçük çocuklu çekirdek yaştaki annelerin iş gücü piyasasına katılımı, 2019'da %75,9'dan iken, 2023 yılında %79,7'ye yükselerek rekor seviyeye ulaşmıştır. Bu, %3,8'lik bir artış anlamına gelmekte ve programın kadınların çalışma hayatına katılımını etkilediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Kanada Merkez Bankası'nın Ocak 2023'te yayınladığı Para Politikası Raporu'nda; "kadınların işgücüne katılım oranındaki artışın Nisan 2022'den itibaren çocuk bakımı için daha düşük ücretlerin uygulanmış olmasından kaynaklanabileceği" belirtilmiştir. Aynı raporda, "25-54 yaş arası kadınların katılım oranının rekor seviyelere yakın olduğu" da vurgulanmıştır. Kadınların işgücüne katılım oranı 2019'da %83,8 iken; 2023'te %85,5'e yükselerek %1,7'lik bir artış yaşanmıştır. Bu artışın özellikle küçük çocuklu kadınlar arasında dikkat çekici olduğu tespit edilmiştir (Government of Canada, 2024b).

Aşağıda tablo 1'de Kanada'da 2015–2023 yılları arasındaki kadın yoksulluk oranlarının yüzdesel değişimi yaş gruplarına göre ayrıştırılmış biçimde ele alınmaktadır.

[4] Uluslararası Çalışma Örgütü araştırmasına göre, 82 ülkeyi kapsayan bir çalışmada ücretli çocuk bakımıyla ilgili izin (doğum izni, ebeveynlik izni) ve erken çocukluk eğitimi ve bakımına yönelik yatırılan her ABD dolarının, 2035 yılına kadar küresel gayri safi yurtiçi hasılada ortalama 3,76 ABD doları artış sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, çocuk bakım politikası paketlerine yapılan yatırımlar 2035 yılına kadar erken çocukluk eğitimi ve bakımı alanında 96 milyon doğrudan iş yaratma, aylık kazançlardaki küresel cinsiyet eşitsizliğini 2019'daki %20,1'den 2035'te %8'e düşürme ve kadın istihdamını 2019'daki %46,2'den 2035'te küresel ortalama %56,5'e çıkarma potansiyeline de sahip olacağı tahmin edilmektedir (International Labour Organization, 2024, s. 10).

Grafik 1: *2015-2023 Yılları Arası Kadın Yoksulluk Oranları (%)*

Kaynak: Statistics Canada, 2025

2015–2023 dönemi, Kanada'da toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının bütçeleme süreçlerine giderek daha fazla entegre edildiği bir zaman aralığına denk gelmektedir. Tablo verileri incelendiğinde, bu dönemde genel yoksulluk oranlarının yanı sıra kadın yoksulluğu oranlarında da dikkat çekici bir azalma eğilimi gözlenmektedir. 2015 yılında genel yoksulluk oranı %14,5, kadın yoksulluk oranı ise %14,8 iken; 2020 yılına gelindiğinde her iki oranın da %6,4'e kadar gerilediği görülmektedir. Bu dramatik düşüş, özellikle federal düzeyde uygulanan cinsiyete duyarlı bütçeleme politikalarının etkisini yansıtmaktadır. Kanada hükümeti, bu dönemde sosyal transferlerin (özellikle çocuk yardımları ve yaşlı gelir destekleri) cinsiyet temelli etkilerini dikkate alarak bütçe tahsislerini yeniden şekillendirmiştir.

Bununla birlikte 2021 ve sonrasında oranların yeniden yükselişe geçmesi pandemi sonrası dönemde yoksulluğun genel olarak artmasıyla ilişkilendirilebilir. COVID-19 süreci kadınların işgücü piyasasındaki kırılgan konumunu belirginleştirmiş, bakım emeği yükünün artması ve hizmet sektöründeki istihdam kayıpları kadın yoksulluğunu yapısal olarak yeniden üretmiştir. Dolayısıyla bu yükseliş sadece ekonomik daralmanın değil, aynı zamanda cinsiyete duyarlı bütçelemenin sürdürülebilir biçimde uygulanmaması halinde kazanımların hızla geriye gidebileceğinin bir göstergesidir. Yaş grupları açısından incelendiğinde, 18–64 yaş arası kadınlarda yoksulluk oranı genel eğilimle paralel şekilde 2015'te %16 düzeyindeyken 2020'de %7,8'e düşmüş, ancak 2022 itibarıyla yeniden %11,2'ye yükselmiştir. Bu dalgalanma, çalışma çağındaki kadınların ekonomik özerkliğinin bütçe politikalarına duyarlı olduğunu, özellikle ücret eşitsizliği ve bakım hizmetlerine erişim gibi faktörlerin maliye politikası aracılığıyla giderilmediğinde yoksulluğun hızla yeniden yükselebildiğini göstermektedir.

Diğer yandan, 65 yaş ve üzeri kadınlarda yoksulluk oranı görece daha düşük seyretmiş ve 2015'te %8 iken 2023'te %5,2'ye kadar gerilemiştir. Bu durum, yaşlı kadınlara yönelik yaşlılık güvencesi gibi programların cinsiyete duyarlı biçimde genişletilmesinin etkisine işaret etmektedir. Buna karşın, 18 yaş altı kadın (kız çocukları) yoksulluğu oranlarının 2020'de belirgin biçimde azalıp 2022'den itibaren yeniden %9,9'a yükselmesi çocuk yoksulluğunun özellikle kadınların ekonomik konumuyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, Kanada örneği cinsiyete duyarlı bütçelemenin kadın yoksulluğunu azaltmada etkili bir araç olduğunu doğrulamaktadır. Ancak 2021 sonrasındaki artış eğilimi, bu politikaların kriz dönemlerinde güçlendirilmesi ve bakım ekonomisi yatırımlarının sürekliliğinin sağlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kadınların yoksulluğunun sadece gelir aktarımı yoluyla değil, aynı zamanda eğitim,

istihdam, çocuk bakım destekleri gibi bütçe kalemlerinde cinsiyet eşitliği perspektifinin kurumsallaşması yoluyla azaltılabileceği açıktır. Dolayısıyla Kanada deneyimi cinsiyete duyarlı bütçelemenin bir "tek seferlik uygulama" değil, mali disiplin ve sosyal adaletin kesişiminde konumlanan sürekli bir politika aracı olması gerektiğini göstermektedir.

Son olarak Kanada'nın toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşma yolunda katettiği ilerlemeyi ortaya koyan "*Cinsiyet, Çeşitlilik ve Kapsayıcılık Konulu Beyan ve Etki Raporu*"ndan 2024 yılında kadınlara ilişkin elde edilen temel sonuçları altı başlıkta aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Government of Canada, 2024a, s. 10-13);

- Kanadalı kadınlar iş gücü piyasasına tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar yüksek oranda katılmaktadır. Bununla birlikte yerli halktan kadınlar, yeni göçmenler, ırksal ayrımcılığa maruz kalanlar ve engelli kadınlar gibi kesimlerin işgücü piyasasına katılım oranları, erkeklere kıyasla hâlen daha düşük düzeydedir. Öte yandan, yarı zamanlı çalışan kadınların oranında azalma gözlemlenmiş olsa da kadınlar ile erkekler arasındaki tam zamanlı istihdam oranı farkı 9 puan düzeyinde seyretmektedir.
- Kanada'da her yeni nesil eğitim düzeyi bakımından bir öncekine kıyasla daha yüksek bir seviyeye ulaşmaktadır. Bu eğilim hem kadınlar hem de erkekler için geçerli olmakla birlikte, kadınların lisans düzeyinde ya da daha yüksek bir akademik dereceye sahip olma olasılığı erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. Bu durum, Kanada'daki toplumsal cinsiyet temelli eğitim eşitsizliklerinin zamanla azaldığını ve kadınların yükseköğretime erişiminde önemli ilerlemeler kaydedildiğini göstermektedir.
- Kadınlar çıraklık sertifikası sahipleri arasında hâlâ yeterince temsil edilmemektedir. Bu fark son yıllarda biraz daha kötüleşmiş ve kadınların payı 2016'dan bu yana %13'ten %11'e düşmüştür. Bununla birlikte, kadınlara verilen sertifikalarda marangozluk, iç mimarlık ve elektrikçilik gibi bazı iyi ücretli inşaat meslekleri de dahil olmak üzere erkeklerin egemen olduğu mesleklere doğru bir kayma olmuştur.
- Son on yıllık dönemde, Kanada'da kadın ve erkekler arasındaki ücret farkında belirgin bir daralma yaşanmış; yıllık ücret farkı %28'e, tam zamanlı saatlik ücret farkı ise %12'ye gerilemiştir. Ancak buna rağmen, kadınlar hâlen düşük ücretli işlerde orantısız biçimde temsil edilmekte ve düşük gelir grubundaki çalışanların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.
- Erken öğrenme ve çocuk bakımına yönelik hükümet yatırımlarının da etkisiyle 2020 yazından bu yana altı yaş altı çocuk sahibi kadınların işgücüne katılım oranı 3 puan artmıştır. Bu oran önceki üç yılın iki katından fazladır.
- Kanada'da kabine üyeleri ve Senato'da toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmış olmakla birlikte, Avam Kamarası'ndaki kadın temsili 2024 yılı itibarıyla %30 düzeyine ulaşmıştır. 2022 ve 2023 yıllarındaki son atamaların ardından ilk kez çoğunluğu (beş kadın ve dört erkek yargıç) kadınlardan oluşan Yüksek Mahkeme'siyle önemli bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Tüm federal mahkemelerde kadın hakimlerin temsili 2024 yılında %47 seviyesinde gerçekleşmiştir (Government of Canada, 2024a, s. 16).

Kanada'nın cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı kadınların ekonomik ve sosyal yaşamda karşılaştıkları yapısal eşitsizlikleri azaltma yönünde kayda değer ilerlemeler sağlamıştır. Özellikle kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımını önceleyen bu politika kaynakların daha adil dağıtılmasını mümkün kılarak kadınların eğitim, sağlık ve istihdam hizmetlerine erişimini güçlendirmiştir. Ayrıca, karar alma mekanizmalarında kadın temsilinin artmasına zemin hazırlayan bu bütçeleme yaklaşımı, uzun vadede toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesine yönelik somut ve sürdürülebilir adımların atılmasını desteklemiştir. Kadınların istihdama katılım oranındaki artışın nedeni bakım hizmetlerine yapılan yatırımların doğrudan sonucu olarak değerlendirilebilirken; kadın sağlığı ve eğitimi gibi alanlara ayrılan kaynakların artırılması da uzun vadede toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmektedir. Dolayısıyla Kanada örneği, cinsiyete

duyarlı bütçelemenin yalnızca bir planlama aracı olmadığını, aynı zamanda kadın yoksulluğunun yapısal nedenlerini hedef alan bir eşitlik politikası olduğunu göstermektedir. Kanada'nın cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı, özellikle hem cinsiyeti hem de çeşitliliği birleştirmeye yönelik uygulamaları nedeniyle uluslararası alanda takdir görmektedir. Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri arasında Kanada, cinsiyete duyarlı bütçelemedeki en iyi uygulamalar konusunda ilk sırada yer almakta ve diğer ülkeler için örnek teşkil etmektedir (Government of Canada, 2024a, s. 1). Bu bağlamda, Kanada'da uygulanan maliye politikalarının sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümü hedefleyen araçlar olarak kullanılabileceği ortaya koyulmaktadır.

5. Sonuç

Cinsiyete duyarlı bütçeleme toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri dönüştürmeyi amaçlayan bütüncül bir politika yaklaşımıdır. Devletlerin bu yöntemi benimseyerek sosyal harcamaları, istihdam politikalarını, eğitim ve sağlık hizmetlerini kadınların ihtiyaçlarını önceleyecek biçimde tasarlamaları; kadınların ekonomik hayata katılımını artırmakta ve yoksulluğun toplumsal cinsiyetten kaynaklanan boyutuna doğrudan müdahale etmektedir. Dolayısıyla, kadın yoksulluğunun azaltılması yalnızca yardım temelli değil, kadınların güçlenmesini sağlayan yapısal politikalarla mümkündür. Bu noktada cinsiyete duyarlı bütçeleme; kadınların bakım emeğinin görünür hale getirilmesinde, istihdam desteklerinin ve sosyal koruma programlarını şekillendirilerek ekonomik eşitlik sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Cinsiyete duyarlı bütçeleme yoksullukla mücadelede önemli bir araç olmakla birlikte, yalnızca kadınların ekonomik durumlarını iyileştirmekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği adına da önemli bir adım atılmasını sağlamaktadır. Çünkü yoksulluk ekonomik kalkınmanın yanı sıra toplumsal cinsiyet ilişkileriyle şekillenen bir olgudur. Cinsiyete duyarlı bütçeleme bu bağlamda hem toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmaya hem de sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmaya yönelik önemli bir araçtır. Cinsiyete duyarlı bütçelemenin başarılı olabilmesi için cinsiyetin yalnızca bütçeleme süreçlerine entegre edilmesi yeterli değildir. Aynı zamanda kurumsal kapasite, siyasi irade ve toplumsal katılım da gerekmektedir. Cinsiyete duyarlı bütçenin ulusal kalkınma hedeflerine entegre edilmesi, kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını güvence altına almanın yanı sıra, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir adımdır. Bu süreç, yalnızca kadınların değil, tüm toplumun refahını artırmaya yönelik toplumsal bir dönüşümün temelini atmaktadır. Ülkeler cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamalarını daha da yaygınlaştırarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan yoksullukla mücadelede daha etkili sonuçlar elde etmelidir.

Bu çalışma, yoksulluğun cinsiyet temelli doğasını analiz ederek, kamu maliyesi araçlarının daha adil, eşitlikçi ve dönüştürücü biçimde kullanılmasının teorik ve uygulamalı temelini ortaya koymaktadır. Kanada örneği cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımının yalnızca teorik bir önerme olmadığını, somut politikalar yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen etkili bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Bütçe belgelerinde toplumsal cinsiyet temelli analizlerin yer alması (örneğin CDA+) ve kadınların ekonomik katılımını teşvik eden stratejilerin geliştirilmesi bu yaklaşımın uygulamadaki karşılıkları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, Kanada deneyimi aynı zamanda bazı sınırlılıkları da gözler önüne sermektedir. Her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliği bütçelemenin merkezine alınmış olsa da kadınların ücret farklarının tamamen kapanmadığı, işgücüne katılım oranlarında kadınlar ile erkekler arasında farkların devam ettiği, yerli kadınlar ile göçmen kadınların yoksulluk riskinin yüksek seyrettiği görülmektedir. Bu durum, cinsiyete duyarlı bütçelemenin etkili olabilmesi için yalnızca mali araçların değil, aynı zamanda sosyal politikaların, hukuki düzenlemelerin ve kültürel dönüşümlerin de eşzamanlı olarak güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, "cinsiyet körü" biçimde tasarlanan maliye politikaları toplumsal roller içinde kadınların yoksulluk döngüsünden çıkmalarını zorlaştırmaktadır. Ancak cinsiyete duyarlı bütçelerin uygulanması aracılığıyla, bu yapısal eşitsizliklerin giderilmesi ve kadınların ekonomik hayata eşit katılımının sağlanması mümkün hale gelebilmektedir. Özellikle bakım emeğinin görünmezliği, işgücü piyasasında kadınların düşük ücretli ve güvencesiz işlerde yoğunlaşması ve sosyal güvenlik mekanizmalarına erişimde yaşanan kısıtlar kadın yoksulluğunun daha kırılgan hale gelmesine neden olmaktadır. Kanada'nın cinsiyet odaklı bütçeleme deneyimleri ise diğer ülkeler için hem bir ilham kaynağı hem de toplumsal cinsiyet duyarlılığını bütçeleme süreçlerine entegre etmenin mümkünlüğüne dair güçlü bir kanıt niteliğindedir. Dolayısıyla, ülkeler cinsiyete duyarlı bütçelemenin yalnızca teknik bir maliye politikası aracı olmadığını anlamalı, bunu toplumsal eşitlik ve demokrasinin kurucu unsurlarından biri olarak değerlendirmelidir.

Kaynakça

Ak, M. (2016). Toplumsal bir olgu olarak yoksulluk. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, *54*, 296-306.

Aksan, G. (2012). Yoksulluk ve yoksulluk kültürünün toplumsal görünümleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *27*, 9-19.

Bastos, A., Casaca, S. F., Nunes, F. ve Pereirinha, J. (2009). Women and poverty: A gender-sensitive approach. *The Journal of Socio-Economics*, *38*(5), 764-778.

Brenton, S. (2023). The institutionalization of gender budgeting and prospects for intersectional analysis. *Public Money & Management*, *43*(6), 533-542. doi: 10.1080/09540962.2022.2159167

Can, Y. (2017). Yoksulluk, yerel ve küresel eşitsizlikler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *16*(63), 1111-1126.

Drolet, M. ve Rauh, K. (2024). Closing the gap? Assessing the labour market outcomes of unpartnered mothers in Canada. 25 Ağustos, 2025 tarihinde https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/75-006-x/2024001/article/00006-eng.pdf adresinden erişilmiştir.

Elson, D. (1998). Integrating gender issues into national budgetary policies and procedures: some policy options. *Journal of International Development, 10*(7), 929-941.

Elson, D. (2002). Gender responsive budget initiatives: Key dimensions and practical examples. K. Judd (Ed.), *Gender responsive budget initiatives: Strategies, concepts and experiences. Gender Budget Initiatives* içinde (ss. 15–29). United Nations Development Fund for Women.

Employment and Social Development Canada (2019). *Evaluation of the guaranteed income supplement,* Phase 1 summary report. Strategic and Service Policy Branch.

EIGE (2017). *Gender Budgeting*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, doi: 10.2839/07916.

Esen, Ö. ve Seren, G. Y. (2022). The impact of gender inequality in education and employment on economic performance in Turkey: evidence from a cointegration approach. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, *41*(4), 592-607.

Government of Canada (2024a). Statement and impacts report on gender, diversity, and inclusion. 25 Ağustos, 2025 tarihinde https://budget.canada.ca/2024/report-rapport/gdql-egdqv-1-en.html adresinden erişilmiştir.

Government of Canada (2024b). Question period note: Female labour force participation in the early learning and child care system. 25 Ağustos,2025 tarihinde https://search.open.canada.ca/qpnotes/record/esdc-edsc,FCSD2024June001 adresinden erişilmiştir.

Government of Canada (2025a). Women and gender equality Canada's 2025-26 departmental plan. 26 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.canada.ca/en/women-gender-equality/transparency/departmental-plans/2025-2026.html adresinden erişilmiştir.

Government of Canada (2025b). Funding programs for women and gender equality. 26 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.canada.ca/en/women-gender-equality/funding/funding-programs.html adresinden erişilmiştir.

Government of Canada (2025c). Newcomers to Canada and the CRA (19.03.2025). 26 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/tax/international-non-residents/individuals-leaving-entering-canada-non-residents/newcomers-canada-immigrants.html adresinden erişilmiştir.

Government of Canada (2025d). Child disability benefit (16.06.2025). 26 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/child-family-benefits/child-disability-benefit.html adresinden erişilmiştir.

Government of Canada (2025e). Canada caregiver credit (21.01.2025). 26 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/tax/individuals/topics/about-your-tax-return/tax-return/completing-a-tax-return/deductions-credits-expenses/canada-caregiver-amount.html adresinden erişilmiştir.

Government of Canada (2025f). Canada workers benefit (09.02.2024) 26 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/child-family-benefits/canada-workers-benefit.html adresinden erişilmiştir.

Government of Canada (2025g). Employment insurance maternity and parental benefits (04.02.2024). 26 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.canada.ca/en/services/benefits/ei/ei-maternity-parental.html adresinden erişilmiştir.

Government of Canada (2025h). Allowance for the survivor (25.08.2025) 26 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.canada.ca/en/services/benefits/publicpensions/old-age-security/guaranteed-income-supplement/allowance-survivor.html adresinden erişilmiştir.

Government of New Brunswick (2025). What is poverty? 26 Ağustos, 2025 tarihinde https://www2.gnb.ca/content/gnb/en/departments/esic/overview/content/what_is_poverty.html adresinden erişilmiştir.

HSK (2025). İnsan hakları evrensel beyannamesi. 09 Aralık, 2025 tarihinde https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf adresinden erişilmiştir.

Hinze, S. W. ve Aliberti, D. (2007). Feminization of poverty. In the Blackwell Encyclopedia of Sociology. John Wiley & Sons, Ltd. https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosf046

İncedal, S. (2013). *Türkiye'de yoksulluğun boyutları: Mücadele politikaları ve müdahale araçları.* [Yayımlanmış Uzmanlık Tezi]. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

International Labour Organization (2024). Statistical brief. 09 Aralık, 2025 tarihinde https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-10/GEDI-STAT%20brief_formatted_28.10.24_final.pdf?utm_ adresinden erişilmiştir.

International Labour Organization (2025). What labour income reveals about gender inequalities at work. 09 Aralık, 2025 tarihinde https://ilostat.ilo.org/what-labour-income-reveals-about-gender-inequalities-at-work/?utm_ adresinden erişilmiştir.

IOM (2008). Understanding gender sensitive budgeting. Switzerland: International organization for migration. 12 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/published_docs/periodicals_and_newsletters/gsb_final_%20booklet.pdf adresinden erişilmiştir.

Kahraman, A. B. ve Özsoy, E. (2021). Covid-19 döneminde derinleşen kadın yoksulluğu. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 1-20.

Karakaya, H. (2020). Kadın yoksulluğu ve kadın yoksulluğunu besleyen unsurlar. *Turkish Studies, 15*(1), 307-325. doi: 10.29228/TurkishStudies.30173

Karakaya, H. ve Gökkaya, V. B. (2024). Yoksulluk kavramı ve yoksulluğun kadınlaşmasını besleyen faktörler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi, 4*(2), 77-101.

Koeber, C. ve Wright, D. W. (2006). Gender differences in the reemployment status of displaced workers human capital as signals that mitigate effects of bias. *The Journal of Socio-Economics*, *35*, 780–796.

Koç, B. (2018). Yoksullukla ilgili kavramlar. 10 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.bingol.edu.tr/documents/Academic/Ders%20Notu%20%209.pdf adresinden erişilmiştir.

Leclerc, K. (2024). *The poverty rate and low-income situation of older persons in Canada: An intersectional analysis.* Studies on Gender and Intersecting Identities, Statistics Canada Catalogue No. 45-20-0002.

Moghadam, V. M. (1998). The feminization of poverty in international perspective. *The Brown Journal of World Affairs,* 5(2), 225-249.

Norton, A. ve Elson, D. (2002). *What's behind the budget? Politics, rights and accountability in the budget process*. Overseas Development Institute.

OECD (2017). The pursuit of gender equality: An uphill battle. Paris: OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/9789264281318-en

OECD (2020). OECD Journal on budgeting. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/59ff7e16-en

OECD (2023a). Gender budgeting in OECD countries 2023. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/647d546b-en.

OECD (2023b). OECD best practices for gender budgeting. 12 Ağustos, 2025 tarihinde https://one.oecd.org/document/GOV/SBO(2023)2/en/pdf adresinden erişilmiştir.

OECD (2024). Green budgeting in the government of Canada. 12 Ağustos, 2025 tarihinde https://read.oecd-ilibrary.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/09/green-budgeting-in-the-government-of-canada_5e93cd86/1a110ac3-en.pdf adresinden erişilmiştir.

OHCHR (1979). Convention on the elimination of all forms of discrimination against women New York. 10 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women adresinden erişilmiştir.

Özdemir, A. ve Erol, H. (2023). A general overview on women's poverty in the world. *Business Economics and Management Research Journal*, *6*(3), 270-284.

Pearce, D. (1989). *The feminization of poverty: Women, work and welfare*. Washington, DC.: Institute For Women's Policy Research.

Pressman, S. (2003). *Feminist explanations for the feminization of poverty*. Income Study Working Paper Series, Working Paper No. 351. Luxembourg.

Statistics Canada (2023). Women and Canada's gross domestic product: A growing contribution. (07.03.2023). 17 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.statcan.gc.ca/o1/en/plus/3149-women-and-canadas-gross-domestic-product-growing-contribution adresinden erişilmiştir.

Statistics Canada (2025). Low income statistics by age, sex and economic family type. 17 Ağustos, 2025 tarihinde https://www150.statcan.gc.ca/t1/tbl1/en/tv.action?pid=1110013501&pickMembers%5B0%5D=1.1&cubeTimeFrame.startYear=2015&cubeTimeFrame.endYear=2023&referencePeriods=20150101%2C20230101 adresinden erişilmiştir.

Stotsky, J. (2016). *Gender budgeting: fiscal context and current outcomes*. International Monetary Fund Working Paper No.149. Washington DC.

Şeren Kurular, G. Y. (2018). Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe politikalarının feminist kökenleri. *Fe Dergi, 10*(1), 94-108.

Şener Ü. (2012). Kadın yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, *36*(4), 51–67.

Türk, T. ve Ünlü, H. (2016). Yoksullukla mücadele politikaları: 2000 sonrası Türkiye örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14), 92-104.

Uçar, C. (2011). *Kadın yoksulluğu ile mücadelede sosyal politika araçları ve etkinlikleri* [Yayımlanmış Uzmanlık Tezi]. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

United Nations (2025a). Millennium development goals and beyond 2015. 17 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.un.org/millenniumgoals/ adresinden erişilmiştir.

United Nations (2025b). Sustainable development goals. 17 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/ adresinden erişilmiştir.

UNDP (2024). Global multidimensional poverty index 2024: Poverty amid conflict. 17 Ağustos, 2025 tarihinde https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdp-document/mpireport2024en.pdf adresinden erişilmiştir.

UN Women (2024a). What is gender-responsive budgeting? 17 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.unwomen.org/en/articles/explainer/what-is-gender-responsive-budgeting adresinden erişilmiştir.

UN Women (2024b). Progress on the sustainable development goals: The gender snapshot 2024. 17 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.unwomen.org/sites/default/files/2024-09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2024-en.pdf adresinden erişilmiştir.

UN Women (2025). Progress on the sustaınable development goals the gender snapshot 2025. 10 Aralık, 2025 tarihinde https://unstats.un.org/sdgs/gender-snapshot/2025/GenderSnapshot2025.pdf?utm_ adresinden erişilmiştir.

UNSDG (2025). The Beijing declaration and platform for action at 30, and why that matters for gender equality. 21 Ağustos, 2025 tarihinde https://unsdg.un.org/latest/stories/beijing-declaration-and-platform-action-30-and-why-matters-gender-equality#:~:text=The%20Beijing%20Platform%20for%20Action%20considers%20gender%20equality%20the%20basis,talk%2C%20as%20its%20name%20explains adresinden erişilmiştir.

Yakar Önal, A. (2021). *Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme*. Ankara: CEİD Yayınları.

Worldbank (2005). Getting to know the World Bank: A guide for young people. 09 Aralık, 2025 tarihinde https://documents1.worldbank.org/curated/en/808861468156889120/pdf/344260REVISED0101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf?utm_ adresinden erişilmiştir.

Worldbank (2025a). Poverty and inequality. 19 Ağustos, 2025 tarihinde https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/themes/poverty-and-inequality.html adresinden erişilmiştir.

WorldBank (2025b). Measuring poverty. 19 Ağustos, 2025 tarihinde https://www.worldbank.org/en/topic/measuringpoverty adresinden erişilmiştir.